

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY MEZI
ČESKÝM JAZYKEM A VÝTVARNOU
VÝCHOVOU

Cross-curricular relations between
Czech language and art

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Simona Pišlová, Dr.

Autor DP: Martina Hamáčková

Jihlava

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

prezenční studium

Rok dokončení DP: 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

Praha

8. března 2011

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat paní PaedDr. Simoně Pišlové, Dr. za cenné rady a pomoc při zpracování diplomové práce. Zvláště za její přátelský přístup a čas, který mi věnovala. Dále bych poděkovala rodině a všem, kdo mi byl oporou.

Obsah

Obsah	4
Úvod	7
1 VYMEZENÍ TERMÍNU MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY	8
1.1 Mezipředmětové vztahy – charakteristika ve slovnících	9
2 HISTORIE MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ	10
3 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY V RÁMCI RVP	11
3.1 Vzdělávací oblasti RVP	11
3.2 Průřezová témata	13
3.3 Klíčové kompetence	14
4 CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVACÍCH OBLASTÍ	15
4.1 Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk	15
4.2 Umění a kultura – Výtvarná výchova	16
5 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY VERSUS INTEGRACE	17
6 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY A PROPOJENOST S UČEBNICEMI	19
6.1 Pracovní sešity - nakladatelství Nová škola	19
6.2 Učebnice českého jazyka a čítanky	20
6.3 Interaktivní tabule a I-učebnice	20
7 UPLATNĚNÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ V LITERATUŘE	21
7.1 Ilustrace literárních děl	22
7.2 Umění a vývoj lidstva	24
8 PÍSMO A VÝTVARNÉ UMĚNÍ	24
8.1 Písmo a výtvarní umělci	25
8.2 Kaligrafické básně	25
8.3 Obraz, znak, tvar ... písmo	26
8.4 Iniciála	27

8.5	Písmo "mluví" svojí řečí.....	27
9	TEXTOVÉ „BUBLINY“ MEZI OBRÁZKY	27
10	UPLATNĚNÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ V PRAXI.....	28
10.1	Víčka a barevný kruh	29
10.2	Zázračné písmeno	31
10.3	Písmena na kartičkách.....	31
10.4	Grafický design	32
10.5	Čtení s porozuměním	33
10.6	Co vidím klíčovou dírkou?	33
10.7	Pytlík plný obrázků	35
10.8	Pohádkové kostky	35
10.9	Hra ANO x NE	36
10.10	Nakresli obrázek	36
10.11	Obrázková štafeta.....	37
11	PROJEKT „ZVÍŘATA VOLNĚ ŽIJÍCÍ“	38
11.1	Příprava projektu.....	40
11.2	Hodnocení jednodenního projektu	42
12	EDUKAČNÍ PROGRAM.....	43
12.1	OD KOSTKY K OBRAZU, aneb JAK STAVÍ VÝTVARNÍ UMĚLCI	44
13	PŘÍPRAVA HODINY – ILUSTRACE KNIHY	50
14	PŘÍPRAVA HODINY – ILUSTRČNÍ MALBA.....	54
15	VÝTVARNÁ ŘADA – JAK SE CHODÍ DO HAJÁNEK?	57
15.1	Příprava hodiny – Co se skrývá ve skvrně?.....	57
15.2	Příprava hodiny – Profil hlavy	60
16	PŘÍPRAVA HODINY – SEZNÁMENÍ S VÝTVARNÝMI DÍLY	63
16.1	Příprava hodiny – Putování pravěkem	65
16.2	Navazující výtvarné úkoly	68

17	PRAHA LUCEMBURSKÁ V OBRAZECH	70
18	PŘÍPRAVA HODINY – KALIGRAMY aneb KRESLENÍ PÍSMENY	70
19	DOTVÁŘENÍ KOMIKSU	74
20	KNIŽNÍ PUBLIKACE	76
21	INICIÁLA VE VÝTVARNÉ ČINNOSTI.....	77
	Závěr.....	79
	Literatura.....	81
	Seznam obrázků	86
	Resumé.....	88
	Summary	89
	Klíčová slova	90

Úvod

Moderní společnost klade na učitele vyšší a vyšší nároky, čímž předpokládá posilování úrovně lidstva a zvyšování kvality života na Zemi. V poslední době zaznamenáváme i u nás vyšší zájem o problematiku vzdělávání. Ke zvyšování kvality vedou reformní kroky, které se zaměřují na přístupy k cílům vzdělávání a k celkové modernizaci procesu výuky. Lidé mají celosvětově zájem o osoby s vyšším vzděláním, což otevírá bránu k úspěchu.

Do budoucna nebudou učitelům stačit stereotypní, tradiční metody výuky. Používání a střídání metod povede ke zkvalitnění výsledků vzdělávání. Učení tak bude zajímavější a zábavnější nejen pro žáky, ale i pro samotné učitele.

Není žádným překvapením, že žáci, dokonce ani studenti středních a vysokých škol, neumí efektivně využívat získané poznatky z různých oborů. Jen málo z nich si uvědomuje, že se jejich vědomosti v určitých oblastech překrývají, doplňují. Tento fakt poukazuje na řadu skutečností a problémů izolovanosti předmětů.

Žáci se na prvním stupni seznamují s pojmem učení a jeho náplní. Jsou vedeni k tomu, aby získané dovednosti, vědomosti a zkušenosti efektivně využívali v praktickém životě. Domnívám se, a ráda bych ve své práci své domněnky podložila, že využití mezipředmětových vazeb umožňuje žákům snadnější učení a práce učitelů se tak stává efektivnější.

Ve své práci se budu věnovat mezipředmětovým vztahům mezi českým jazykem a výtvarnou výchovou. Je třeba zmínit, že mezipředmětové vztahy jsou patrné mezi všemi vyučovacími předměty. Domnívám se, že pokud učitelé nebudou rozumět vazbám a nebudou schopni je využívat, budou děti vzdělávány v teoretické rovině bez souvislostí, které jim ovšem budou v osobním životě chybět.

Cílem mé práce bude dovést děti k uvědomění si významu umění v životě člověka a upozornit je na vztahy mezi jejich životem a osobními zkušenostmi.

1 VYMEZENÍ TERMÍNU MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY

Některé předměty svým obsahem a charakterem úzce souvisejí. Jsou ovšem i předměty, které k sobě na první pohled nemají tak blízko. Domnívat se, že nelze propojit český jazyk a výtvarnou výchovu, by byla chyba. Příkladem může být nahlížení na výtvarná díla. Abychom mohli o díle smysluplně a plynule hovořit, nutně potřebujeme znát a užít terminologii, čemuž předchází čtení s porozuměním, a podmínkou je správná verbální formulace. Podobně je tomu v hodinách slohu, kdy například nad obrázkem hledáme hlavní sdělení a následně se pokoušíme psát popis obrázku. Využíváme tak jazykovou, ale i výtvarnou komunikaci. Stejně je tomu u slovních úloh v matematice. Slovní úloha by měla být začleněna do souvislostí problému, kterého se týká. „Ono výtvarno“ protkané textem nás provází na každém kroku.

Dnešní svět je přesycený informacemi, a aby je mohly děti všechny vstřebat a pochopit, je podmínkou, aby učivo vedlo k pochopení souvislostí pomocí integrace vzdělávacích obsahů. Pro zachování mezipředmětových vztahů si musí učitel uvědomovat vzájemný vztah mezi jednotlivými oblastmi učiva, předměty a tématy, a učivu se věnovat právě v těchto vazbách. Důležitým posláním mezipředmětových vztahů je odbourávání „izolovanosti“ předmětů, podpora myšlení a uplatnění znalostí žáků z různých předmětů najednou. Zmiňované podmínky vyžadují od učitele odbornou znalost vyučovaného předmětu a v neposlední řadě pečlivou přípravu na vyučovací hodinu, což je samozřejmě časově náročné.

Stejskalová, Čadílek uvádí, že „u všech předmětů má význam jak časová, tak i věcná koordinace učiva. Jednotlivé předměty jsou zařazeny do učebního plánu tak, aby mezi nimi byly v jednotlivých ročnících optimální vazby. Objektivním základem je zejména postavení a úloha příslušných věd v soustavě vědních oborů a postavení a úloha jednotlivých předmětů v soustavě vzdělání... Ve vzájemných vztazích poznatků se odrážejí i vzájemné vazby a podmíněnost stránek dané reality.“ (Stejskalová, Čadílek 2001, s. 23)

Rozdělování obsahu vzdělávání do oddělených „předmětů“ má svá rizika. Žáci přijímají obsah vzdělávání izolovaně. Látka je podána roztříštěně a dětem chybí pochopení souvislostí. Předpokládá se, že si informace propojí v jedno. Některé předměty jsou úzce zaměřené a mohou vést k poznatkové roztříštěnosti a k nepochopení souvislostí. Propojování vzdělávacích obsahů s izolovanými předměty se v tradiční pedagogice nazývá mezipředmětové vztahy. Snaha o předmětové pojetí obsahu vzdělávání je stále silnější.

Pro autory učebnic, ale i některé učitele, stejně jako pro sestavování kurikula, je dělení učiva do předmětů jednodušší. Pro zastánce „staré školy“ je těžko pochopitelné jiné uspořádání výuky. Nelze opomenout ani fakt, že propojení učiva nemusí některým žákům vůbec vyhovovat.

Tradiční vyučování v českých školách bylo podloženo jednotlivými přírodovědnými a společenskými disciplínami, které byly chápány jako zmenšeniny reálných věd. Proces přeměny obsahu učiva dává učitelům díky Rámcovému vzdělávacímu programu větší svobodu ve volbě metod a forem. Na primární škole je však proces velmi náročný, protože nutně vyžaduje včleňování izolovaných znalostí žáků do celého učiva. Učivo musí být logicky uspořádáno a propojeno vzájemnými souvislostmi. Zřetel je brán na individuální rozvoj emocionální a sociální, stejně tak rozvoj poznávacích schopností a dovedností žáků.

Podle Rakoušové *„viděno prizmatem pedagogiky znamenají mezipředmětové vztahy souvislosti, vztahy mezi jevy, ději, situacemi a jejich promítnutí do soustavy učebních předmětů.“* (Rakoušová 2008, s. 16) Mezipředmětové vztahy neruší jednotlivé předměty, naopak hledají souvislosti, vztahy mezi pojmy, situacemi, ději a tím se promítají do učebních předmětů. Mezipředmětové vztahy rozvíjejí logické myšlení a připravují žáky na celoživotní vzdělávání. Cílem školy je rozvoj schopností, které jsou podmínkou života ve 21. století. Základem tedy není vyučování předmětů bez zjevných souvislostí. Primární vzdělávání umožňuje flexibilní rozvrh hodin, stejně tak sdružování žáků do skupin, čímž poskytuje propojování předmětů, vztahy mezi pojmy a náměty, které nevycházejí pouze z učebnic.

1.1 Mezipředmětové vztahy – charakteristika ve slovnících

Ptala jsem se lidí, kteří nejsou s pedagogikou spjatí, co si představí pod pojmem mezipředmětové vztahy ve školním vzdělávání. Dostala se mi většinou odpověď, že se jedná o propojení předmětů. V podstatě nebyli daleko od pravdy. Sama bych mezipředmětové vztahy definovala jako propojení souvislostí jednotlivých předmětů. Pedagogický slovník charakterizuje mezipředmětové vztahy jako *„vzájemné souvislosti mezi jednotlivými předměty, chápání příčin a vztahů, přesahujících předmětový rámec, prostředek mezipředmětové integrace.“* (Průcha a kol. 2003, s. 124) V předmětovém

kurikulu¹ jsou vyjadřovány v učebních osnovách jednotlivých předmětů jako tzv. mezipředmětová témata nebo jsou realizovány v samostatných předmětech.

Spousta definuje mezipředmětové vztahy jako „*vztahy mezi jednotlivými vědními obory, mezi jejich poznatkovými systémy a systémy jejich metod nacházejí svůj odraz ve vztazích mezi pedagogicky modifikovanými systémy poznatků jednotlivých vyučovacích předmětů. Dosavadní nesystematičnost a teoretická neujasněnost výchovné problematiky mezipředmětových vztahů je důsledkem jejího nedocení a pochybného chápání jako mezního, okrajového teoretického problému. Podstatu mezipředmětových souvislostí spatřuje v souvislostech ve vzájemném sepětí učiva jednotlivých předmětů a v tom, že různé předměty jsou orientovány na kultivaci různých složek osobnosti vychovávaného v různých sférách společenského života*“. (Spousta 1997, s. 25-26) Každá část našeho života svým způsobem působí na rozvoj myšlení a citění, na rozvoj schopností a nadání.

2 HISTORIE MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ

Učební plány založené na předmětovém uspořádání mohou způsobovat roztržité poznání. Již v 19. století kritizovali představitelé didaktického myšlení vzájemnou izolovanost jednotlivých předmětů v učebních plánech. Z toho důvodu byl formulován princip koncentrace. „*Ten předpokládal, že se učivo bude soustřeďovat kolem některých předmětů, jež se pokládaly za ústřední (náboženství, občanská nauka, zeměpis). Později reformní pokusy 20. - 30. let 20. století usilovaly plánovat učivo náležející do různých oblastí kolem žákova zájmu.*“ (Skalková 2007, s. 88) Do první poloviny 20. století se v měšťanských školách udržovala jistá integrace poznatků (např. propojení chemie a fyziky). „*Postupně byly v didaktice rozvíjeny ideje směřující proti poznatkové roztržitosti.*“ (Skalková 2007, s. 88)

O koncepci nového obsahu vzdělání se pokusil již v 50. letech 20. století O. Chlup². Koncepce byla na místě z důvodu tendence růstu předmětů (a tedy roztržitosti poznání)

---

¹ Kurikulum (angl. curriculum), (z lat. currere) rozlišuje Průcha na tři základní významy pojmu: „*1 Vzdělávací program, projekt, plán. 2 Průběh studia a jeho obsah. 3 Obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení. Pojem nebyl v české pedagogice před r. 1989 používán. Jeho zavedení a příslušná teorie má význam pro komplexní řešení cílů, obsahu, metod, způsobů organizace a hodnocení škol. vzdělávání.*“ (Průcha a kol. 2003, s. 110)

Podle Skalkové není pojem kurikulum jednoznačně definován. „*Rozumí se jím většinou celek učebního plánu a sled předmětů, specifické obsahy látky, souhrn zkušeností, které získávají žáci, vyučovací metody, prostředky a pomůcky, které odpovídají daným obsahům, adekvátní příprava učitelů.*“ (Skalková 2007, s. 77)

² Otokar Chlup (1875 – 1965) „*byl přední český pedagog. Přikláněl se k reformnímu hnutí „nových škol“.* Preferoval kvalitu před kvantitou, trvalost před efemérností, hloubku před povrchností. Účastnil

jak rozvojem vědy a techniky, tak požadavkem společnosti. Za podstatné pokládal výběr základního, v němž se má mládež vzdělávat. V rámci koncepce základního učiva vymezil jeho kritéria výběru a podnítl experimentální vyučování. Z hlediska pojetí učiva O. Chlup zdůrazňoval mimo jiné „překonávat poznatkovou roztržičnost a realizovat mezipředmětové souvislosti. Šlo o souvislosti poznatků v rámci jednoho předmětu i různých předmětů.“ (Skalková 2007, s. 72) Chlupovu koncepci považují za přínos, neboť jsou zde patrné zárodky, které se později rozvinuly v různých snahách o reformu vzdělávacích obsahů. Důkazem je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

3 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY V RÁMCI RVP

Změny, které se za poslední dobu promítly do současné české školy, jsou odpovědí na globální společenské změny. „V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní.

Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.

Národní program vzdělávání, rámcové vzdělávací programy i školní vzdělávací programy jsou veřejné dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost.“ (RVP 2006, s. 5)

3.1 Vzdělávací oblasti RVP

Učitelé mají nové možnosti, jak vzdělávat své žáky. Rámcový vzdělávací program dává velký prostor k realizaci mezipředmětových vazeb. RVP pojmenovává nové předměty,

---

se pedagogického ruchu publikacemi statí o základním učivu, o mezipředmětových souvislostech a polymétickém vyučování.“ (Cipro 2001, s. 217-218)

čímž se mezipředmětové vztahy dostávají do jiné roviny. RVP vymezuje předměty do 10 oblastí učiva (RVP 2006, s. 14):

1. *Jazyková a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)*
2. *Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)*
3. *Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)*
4. *Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)*
5. *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
6. *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
7. *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
8. *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
9. *Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)*
10. *Doplňující vzdělávací obory*

RVP má především tu výhodu, že se odklání od podrobně zpracovaných učebních plánů. Naopak rámcové vzdělávání tvoří pouze „obecný rámec“ vzdělávání. Učivo je strukturováno do tematických okruhů. RVP klade na žáka nároky ohledně klíčových kompetencí, které jsou základem celoživotního vzdělávání. Obsah vzdělávání, který utváří kompetence, je členěn v konkrétní učivo, jež má rozvíjet osobnost dítěte. Požadavky jsou kladeny ale i na učitele, kteří mají za úkol pracovat v rámci školního vzdělávacího programu s obsahem vyučování. Znakem tradiční školy je vyučování podle předmětů. Učivo je členěno do určitých oblastí (oborů, předmětů), a ty procházejí neustálým vývojem. Narůstání objemu poznatků souvisí s vývojem vědních oborů. Z toho důvodu byl obsah školního vzdělávání rozčleněn do jednotlivých vyučovacích předmětů. „*Dnes sehrávají významnou roli i snahy prosazovat určité koncepční záměry ve vzdělávání, což lze činit formou normativních školských dokumentů (zavádění určitých předmětů lze ovlivnit, popřípadě i nařídit).*“ (Mezipředmětové vztahy. Dostupné na WWW: <<http://kmen.uhk.cz/kmen/dvpp/MIP/mip.htm>>)

Ve školním vzdělávacím programu je znázorněno, jak se mohou jednotlivé oblasti učiva stát obsahem výuky. Školní kurikulum vytvoří učební plán a systém předmětů. Vyučovací

předměty mají určitou časovou dotaci, která se v učebním plánu mění s ohledem na jednotlivé ročníky. Rozvrh stanoví střídání předmětů v průběhu týdne. Organizace vyučování ve škole je tedy založena na střídání vyučovacích předmětů. Některé školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP) umožňují učitelům jednotlivé poznatky v učebních oborech neoddělovat, ale naopak více rozvíjet v jiných směrech, což je podstatou mezipředmětových vztahů. Učitel se nemusí přesně vázat na začátky a konce hodiny, naopak výuku individuálně přizpůsobuje žákům s přihlédnutím na jejich zaujetí, či únavu. Domnívám se, že ve správně sestaveném ŠVP je hlavním cílem spojení výukové a výchovné oblasti. Dává více prostoru k využití poznatého v praxi a podporuje komunikativní složku. RVP je vodítkem toho, co se mají žáci naučit. K tomu využívají činnosti a prostředky, které vedou k většímu pochopení. Záleží vždy na učiteli, jak si den a průběh vyučovacích hodin zorganizuje.

Ačkoli jsou oblasti učiva v RVP vymezeny do devíti oblastí a jedné doplňkové, neznamena to, že se jedná o izolované „předměty“. Příkladem může být jazyková a literární komunikace – bez níž si nelze představit získání poznatků v jiných oblastech. Stejně tak informační a komunikační technologie se v poslední době podílí na celém obsahu vzdělávání. Autoři RVP vytvořili oblasti tak, aby obory obsahovaly společná témata, která se dají využít v mezipředmětových vztazích k zefektivnění výuky. Podmínkou ovšem je, aby se vytvořil učební plán i v případě, kdy ve třídě neučí pouze jeden vyučující.

3.2 Průřezová témata

Další možností, jak zapojit mezipředmětové vazby, jsou průřezová témata. Průřezová témata se zabývají aktuálními problémy světa. Rozvíjí osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot. Průřezová témata se do výuky zapojují jako součást vyučovacích předmětů nebo v rámci samostatného předmětu, projektu nebo kurzu. Za důležité pokládám, že témata jsou aktuální ve škole, ale i mimo školu, neboť souvisejí s mimoškolní činností dětí.

V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata (RVP 2006, s. 68):

„Osobnostní a sociální výchova

Výchova demokratického občana

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Multikulturní výchova

Environmentální výchova

Mediální výchova“

Vztah průřezových témat s českým jazykem je úzce spjat. Dalo by se říct, že jsou na jazykové komunikaci založeny. Zaměřují se na verbální i neverbální komunikaci jako na klíčový nástroj k jednání v různých situacích. Vazba na výtvarnou výchovu se týká především rozvoje smyslového vnímání, kreativity, výtvarného vnímání a chápání umění jako prostředku komunikace. Z mého pohledu spojuje český jazyk a výtvarnou výchovu nejvíce mediální výchova. U tohoto průřezového tématu je kladen zřetel na vnímání mluveného i psaného projevu v jazyce, stejně jako na vnímání specifické „řeči“, jež média užívají nejen v přirozeném jazyce, ale i v obraze. Mediální výchova přispívá ke schopnosti vnímat, objasňovat a kriticky hodnotit.

3.3 Klíčové kompetence

Každý člen společnosti by měl být vybaven souhrnem vědomostí, schopností, dovedností a postojů, které jsou důležité pro osobní rozvoj, což představují klíčové kompetence. *„Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.“* (RVP 2006, s. 11)

Vybavit žáky souborem klíčových kompetencí je cílem vzdělávání, které napomáhá k uplatnění jedince ve společnosti a slouží jako příprava na celoživotní vzdělávání. Osvojit si klíčové kompetence je dlouhý a složitý proces, který má svůj prvo počátek ve všech stupních vzdělávání, předškolní výchovy nevyjímaje. Na konci základního vzdělávání je každý žák na jiné úrovni a rozhodně nelze tento proces považovat za uzavřený. Získané klíčové kompetence jsou pouze základem úspěšného vstupu do života a do pracovního procesu. Zmíněné kompetence nejsou vedle sebe řazeny izolovaně, ale různě mezi sebou prolínají a jejich výsledek je patrný až v celkovém procesu vzdělávání. Z toho důvodu jim učitelé podřizují obsah i činnost, jež ve škole probíhají.

V rámci základního vzdělávání jsou za klíčové považovány tyto kompetence:

kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní.

Výše jmenované kompetence se snaží učitel ve svých hodinách naplňovat. Nejinak je tomu i v hodinách českého jazyka a výtvarné výchovy. Ačkoli si někteří rodiče, ale i žáci, myslí, že je výtvarná výchova okrajový, oddychový předmět, není tomu tak. Cíl hodiny výtvarné výchovy si učitel vytyčí stejně jako v jiných, váženějších předmětech, ve kterých jsou uskutečňovány všechny z kompetencí. Naopak bych řekla, že výchovy nám dávají ještě více prostoru k jejich plnění. Pokud předložíme k řešení výtvarný problém (např. mapa pirátského ostrova), k jehož řešení by se měla zapojit skupina žáků, budou muset uplatnit všechny zmíněné kompetence. K zapojení mezipředmětových vztahů v tomto případě dochází při požadavku prostudování literatury a následné prezentace zjištěného, čemuž se budu věnovat v dalších kapitolách.

V následujících podkapitolách je uvedeno, jak je Český jazyk a Výtvarná výchova charakterizována v RVP.

4 CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVACÍCH OBLASTÍ

Cílové zaměření vzdělávacích oblastí vymezuje, k čemu je žák ve vzdělávacím procesu veden, aby byly naplňovány klíčové kompetence. Konkrétními cíli a vzdělávacími obsahy jsou podporovány poznávací a komunikační schopnosti, potřeby žáků a jejich zájmy, čímž se rozvíjí žákova osobnost. Každá škola si pomocí Školního vzdělávacího programu stanovuje vzdělávací strategie vyučovacích předmětů, kdy si vymezuje konkrétní učivo a činnosti vedoucí k dosažení očekávaných výstupů.

4.1 Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk

Jazyk a jazyková komunikace je vzdělávací oblastí, která má hlavní místo ve vzdělávacím procesu. Pro posuzování vyspělosti absolventa základního vzdělávání je dobrá úroveň jazykové kultury podstatným měřítkem. Vyjadřování a porozumění sdělení je základní znalostí a dovedností, kterou je žák v jazykovém vyučování vybaven. Jazyk a jazyková komunikace se realizuje ve vzdělávacích oborech český jazyk a literatura a cizí jazyk. Český jazyk je podstatný pro osvojování poznatků v dalších vzdělávacích oblastech. Jedná se o mateřský jazyk, který užíváme a uplatňujeme v mluvené i písemné podobě. Jeho

prostřednictvím poznáváme společensko-kulturní vývoj společnosti a je předpokladem mezilidské komunikace, při níž interpretujeme své názory a postoje.

„Obsah vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura je rozdělen do tří specifických složek: Komunikační a slohová výchova, Jazyková výchova a Literární výchova. Ve výuce se vzdělávací obsah jednotlivých složek vzájemně prolíná.“ (RVP 2006, s. 16)

V komunikační a slohové výchově se žáci učí rozumět jazykovým sdělením, číst s porozuměním, psát a mluvit. Žáci se učí kriticky nahlížet na obsah sdělení a z textu vybírat hlavní myšlenky. Ve vyšších ročnících se seznamují s formální stránkou textu a jeho výstavbou.

V Jazykové výchově si žáci osvojují spisovnou podobu českého jazyka a rozlišují jeho další formy. Učí se jasně a srozumitelně vyjadřovat. Český jazyk se tak stává předmětem poznání a nástrojem pro získávání informací.

V literární výchově žáci rozvíjejí čtenářské návyky prostřednictvím četby literatury. Formulují myšlenky a názory o přečteném díle, interpretují jej a vytvářejí vlastní literární texty. Literární výchova ovlivňuje postoje a obohacuje duchovní život.

4.2 Umění a kultura – Výtvarná výchova

Vzdělávací oblast Umění a kultura reflektuje součást každodenního lidského života. Prostřednictvím umění a kultury žáci chápou historické proměny a poznávají myšlenky, které lze formulovat také uměleckými prostředky. Především se v této oblasti uplatňuje estetická výchova, kterou si žáci osvojují a díky níž tvoří a vnímají umělecká díla. V tvořivých činnostech je rozvíjeno nonverbální vyjadřování pomocí výrazových prostředků. Pro žáky je umění prostředkem sebevyjádření, uplatňují vyjádření pocitů a prožitků. Poznávají pravidla tvorby, jsou seznamováni s vybranými uměleckými díly, které se učí vzhledem ke svým zkušenostem chápat a výpovědi sdělované uměleckým dílem rozpoznávat a interpretovat. Pro práci ve výtvarné výchově jsou využívány vizuálně obrazné prostředky, které jsou chápány jako způsob zapojení se do procesu komunikace. Výtvarná výchova je postavena na tvorbě, vnímání a interpretaci. Díky těmto činnostem je rozvíjeno vnímání, myšlení, prožívání a fantazie. V hodinách je stejně jako v dalších vzdělávacích oblastech uplatňována komunikace.

5 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY VERSUS INTEGRACE

Na první pohled by se mohlo zdát, že integrace je ekvivalentem mezipředmětových vztahů. Podle Aleny Rakoušové se významy liší. Rakoušová integraci vysvětluje jako: „ *Vzájemné pronikání a spojování obsahu předmětů vytvořených z reálných věd v nový funkční a těsnější vzdělávací obsah, přičemž tento integrovaný vzdělávací obsah sleduje cíle všech těchto předmětů. Integrace je spojováním ve smyslu pronikání jednoho předmětu do druhého. Zatímco separované předměty sledují izolovaně své cíle, integrované předměty v sobě zahrnují několik předmětů jednotlivých věd a tyto předměty zahrnují všechny jejich cíle najednou. Zároveň se formuje nový cíl, který vyplývá z integrovaného celku. Tímto se liší integrace od mezipředmětových vztahů, kdy k průnikům cílů nedochází.*“ (Rakoušová 2008, s. 15)

Ve školním kurikulu je možné pracovat s integrovanou výukou, jejímž základem je využití určitých témat učiva, která lze spojovat, prohlubovat, aniž bychom brali zřetel na jejich původní začlenění do tradičního předmětu. „*Při integraci výuky jde o to, jak naplnit obsah vyučovací doby, aby v ní byla obsažena jednotlivá témata a činnosti ze všech oblastí uvedených v rámcovém vzdělávacím programu. I když realizaci integračních záměrů může naznačovat školní vzdělávací program, zůstane nakonec na každém učiteli a učitelce, aby sami při výuce uskutečnili požadavky na integraci.*“ (Mezipředmětové vztahy. Dostupné na WWW: <<http://kmen.uhk.cz/kmen/dvpp/MIP/mip.htm>>)

Rakoušová dále uvádí, že pohledem pedagogiky znamenají mezipředmětové vztahy souvislosti, vztahy mezi jevy, pojmy, ději, situacemi a jejich promítnutí do soustavy učebních předmětů. Mezipředmětové vztahy existují především v předmětovém kurikulu. Mezipředmětové vztahy umožňují pochopení přírodních a společenských skutečností jako celistvost. Pomocí vztahů se rozvíjí logické myšlení.

Rakoušová integraci shrnula jako „*záměrné, vědomé vytváření průniku vazeb mezi jednotlivými poznatky v obsahu vzdělávání učitelem a využívání poznatků z různých vzdělávacích oborů a z vlastní zkušenosti žáka při řešení problémů. Rozlišujeme integraci didaktickou (ze strany učitele), psychologickou (ze strany žáka) a obsahovou (ze strany obsahu učiva).*“ (Rakoušová 2008, s. 17)

Závěrem lze říci, že oba pojmy (mezipředmětové vztahy a integrace) v sobě zahrnují propojování předmětů, které nevychází pouze z knih, vztahy mezi pojmy a tematické

náměty. Alternativou je projektová metoda, jejíž podstatou je zadání úkolu, který musí děti řešit komplexně. Tématem se tedy nezabývá izolovaný předmět. Podstatné je to, že si žáci vkládají informace do širších souvislostí. Zájem o tyto inovace je od roku 1996 podporován i ze strany MŠMT, kdy vydalo Rámcová pravidla a postup při schvalování vzdělávacích programů. V pravidlech je uvedeno (Mezipředmětové vztahy. Dostupné na WWW: <<http://kmen.uhk.cz/kmen/dvpp/MIP/mip.htm>>): „ ...v 1. až 3. ročníku základní školy je možné organizovat výuku v celcích pojatých odlišně od tradičních vyučovacích hodin a kombinovat učivo za účelem jeho integrace. Metodický pokyn MŠMT k postupu při úpravě vzdělávacího procesu škol z 30. 4. 1998 připouští možnost odlišné úpravy organizace vzdělávání. Jedná se o tyto možnosti:

nepřavidelné rozvržení výuky

sdužování tříd

projektové vyučování

modulové uspořádání učiva apod.“

Podle mého názoru je v našem školství vytvořen optimální prostor pro uplatnění práce na projektech, které umožňují smysluplné propojení vyučovacích předmětů. Záleží na každém učiteli a jeho vlastní schopnosti, jak prosadí metodu práce, která se může zdát někomu neobvyklá. Pozitivní změnou v této oblasti je koncepce rozvoje vzdělávání v ČR. Podle kurikulárních zásad vytvářejí školy vlastní školní vzdělávací programy, v nichž je možné požadavky na využití mezipředmětových vztahů ve výuce zakotvit. Jsem přesvědčena, že ve školách probíhají desítky výukových projektů. Sama jsem měla možnost vidět hodiny, ve kterých žáci pracovali formou projektové výuky. Pozorovala jsem jejich nadšení z možnosti samostatné práce a zapálení pro práci, které se věnovali. Na konci dne, případně ve zbylém čase projektu, žáci prezentovali své výsledky a zjištění. Každé začátky jsou jistě těžké, zvláště pokud se žáci s touto metodou dříve nesetkali. Mohou být nejistí, pokud nejsou zvyklí na prezentaci před třídou. Postupem času se ve třídě vytvoří takové klima, ve kterém se nebudou žáci bát zeptat se na to, co je zajímavá.

6 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY A PROPOJENOST S UČEBNICEMI

S mezipředmětovými vztahy souvisejí i učebnice, které jsou v hodinách využívány. Z nepřeberného množství učebnic, které jsou dostupné na českém trhu, jich je velmi málo zaměřeno na propojování učiva. Z nabízených bych jmenovala sadu učebnic z nakladatelství FRAUS a pracovní sešity z nakladatelství Nová škola. Pracovní sešity z nakladatelství Nová škola mají v úvodu přímo napsáno, že jsou zaměřeny na tvořivý styl výuky, mezipředmětové vztahy a zapojení žáků do výuky.

6.1 Pracovní sešity - nakladatelství Nová škola

Pracovním sešitům Nová škola jsem se věnovala podrobně. Pozorně jsem si je prohlédla, abych zjistila, do jaké míry se mezipředmětovým vztahům autoři opravdu věnují a jestli na ně přímo v textu upozorňují. Zaměřila jsem se konkrétně na mezipředmětové vztahy mezi českým jazykem a výtvarnou výchovou.

Pracovní sešit českého jazyka pro 3. ročník pracuje v úvodu s pojmem věta – slovo. Děti mají za úkol jmenovat zvířata a věci a kreslit je. Bohužel je tam tak malý prostor, že se tam dětem vejde nanejvýš jeden obrázek. V sešitě se děti setkávají s kreslenou ilustrací, pracují s barvami (barevné vyznačení např. tvrdých slabik). Dalším úkolem je doplnění i/í po měkkých souhláskách a nakreslení řešení na papír. Dalším zapojením výtvarné činnosti je kresba obrázku podle vět. Cvičení, kde mají děti pozorovat obrázky a přečíst text, vede k pochopení rozdílu mezi lyska – líska. Pod obrázky je text, který vysvětluje významový a pravopisný rozdíl.

Pracovní sešit českého jazyka pro 2. a 4. ročník je zpracován stejně jako pro 3. ročník.

Domnívám se, že v sešitech se mezipředmětovým vztahům mezi českým jazykem a výtvarnou výchovou autoři téměř nevěnovali. Ilustrace byla spíše doplněním textu a kreslení obrázku podle textu nepovažuji za učivo výtvarné výchovy, ale více jako změnu činnosti, „odreagování“ se od českého jazyka.

Na základě těchto sešitů jsem nabyla dojmu, že snadněji se využívá český jazyk ve výtvarné výchově, než naopak. Zapojení vztahů mezi předměty záleží především na učitelích, protože jsem se nesetkala s žádnou učebnicí, která by se vysloveně věnovala českému jazyku a výtvarné výchově a předkládala by konkrétní způsoby a nápady k práci.

6.2 Učebnice českého jazyka a čítanky

Zapojení mezipředmětových vztahů v učebnicích vidím jako problém. Podle Františka Ludvíka vyplývá otázka mezipředmětových vztahů především z obsahu jednotlivých předmětů. Na druhou stranu připouští, že na 1. stupni ZŠ ovlivňuje třídnický systém obsah práce v jednotlivých předmětech. Zmiňuje se dále o zamyšlení se nad vztahy obsahu jednotlivých učebnic pro 2. stupeň – př. zeměpis a dějepis, fyzika a chemie. Ludvík dále uvádí, že pokud budeme chtít, aby děti plně využívaly svých schopností, bude důležitým předpokladem zapojovat mezipředmětové vztahy do výuky tak, aby se jednotlivé předměty vzájemně doplňovaly. (Ludvík, s. 11-12)

Při prohlížení učebnic českého jazyka a čítanek, jsem si uvědomila, že dříve se výtvarná výchova do českého jazyka zapojovala mnohem častěji. Důkazem je čítanka pro 6. ročník, kde jsou použity reprodukce obrazů Josefa Mánesa, Antonína Slavíčka, Maxe Švabinského, Martina Benky a Vlastimila Rady.

V dnešních učebnicích českého jazyka a v čítankách jsou většinou použity fotografie a ilustrace, které pouze zdobí a vyplňují prázdná místa. V současné době nabízejí muzea a galerie stále více edukačních programů zaměřených na různá témata. Žáci nemají příležitost vidět výtvarná díla jinak, než návštěvou galerií a muzeí, což se neděje tak často, jako čtení si v čítance. Programům v galeriích a muzeích se budu věnovat v praktické části této práce.

6.3 Interaktivní tabule a I-učebnice

K využití mezipředmětových vztahů ve výuce, což je jednou z nosných myšlenek RVP ZV, je výborným pomocníkem interaktivní tabule. Práci s ní jsem měla možnost si sama vyzkoušet ve třídě, kde jsem byla na praxi. V hodině jsem využívala I-učebnice, které byly nainstalované. Umožňovaly vyhledávání vazeb jednotlivých pojmů v souvislostech s ostatními předměty. I-učebnice rozšiřovala informace a umožňovala vstup do dalších učebnic jiných předmětů. Práce s interaktivní tabulí a I-učebnicí má nespornou výhodu pro učitele v heterogenní třídě. Nejen tam ale umožňuje efektivnější práci, komplexnost pochopení jevů v souvislostech a v neposlední řadě motivace žáků, čehož jsem samozřejmě dosáhla i bez použití interaktivní tabule.

7 UPLATNĚNÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ V LITERATUŘE

Uplatnit výtvarnou výchovu v hodinách českého jazyka, konkrétně v hodinách literární výchovy, nám umožňují autoři, kteří se věnují a věnovali oběma činnostem. Uvedla bych například Karla Čapka, který dokázal propojit své slovo, kresbu, ale i svou fotografii v jedné knize – Dášeňka čili život stěněte, kde čteme: „*Pro děti napsal, nakreslil, fotografoval a zakusil Karel Čapek*“. (Čapek, s. 5) Velmi často se stávalo a samozřejmě dodnes stává, že se malíř nechá inspirovat verši, texty spisovatele, ale je tomu i naopak. Ladislav Novák v knize *Vrh kostek* uvádí: „*Koncem padesátých let jsem přemýšlel o tom, že k abstraktnímu malířství musí existovat nějaká literární obdoba. V zahraničním rozhlasu jsem zaslechl referát o obrazech V. Vasarelyho. Říkalo se tam, že jsou vytvářeny z černých čtverečků, z nichž některé jsou vychýlené a dodávají tak obrazu dynamiku. Do sloupců stejných slov jsem tedy vkládal slova podobná, která si musí pozorný čtenář vyhledat.*“ (Hiršal 1993, s. 184)

*zakletá
skálaskálaskálaskála
skálaskálaskálaskála
skálaskálaskálaskála
skálaskálaskaláskala
skálaskálaskálaskála*

*kouzlo letní noci
tma tma tma tam
tma tma tma tma
tma tam tma tma
tma tma tma tma*

*tma hma tma tma
tma tma tám tma
tam tma tma tma
tma tma tma tam*

srp srp srp srp

srp srp srp prs

srp prs srp srp

srp srp srp srp

prs srp srp srp

srp srp pes srp

(Hoffmann 2006, s. 24-25)

Tento text dokazuje, že někteří básníci se experimentálně pohybují na pomezí poezie a výtvarného umění. Vytváří tak písmové básně, „slovobrazy“ (termín básníka Vladimíra Burdy), barevné básně...

7.1 Ilustrace literárních děl

Nejběžnější způsob, jak propojit slovo s obrazem, je ilustrace. Ilustrace doplňuje text, případně jej ozvláštňuje. Ilustraci chápeme jako obrazy, které slova popisují, dokreslují. Díky ilustraci lze vytvořit krásnou knihu, která nás potěší při jejím prohlížení. K této myšlence bychom měli žáky dovést, neboť by si měli uvědomit, že ilustrace má význam při četbě a při hlubším vnímání a osvojování si literárních textů.

Jsou texty, u nichž je ilustrace nezbytnou součástí. Jmenovala bych například pohádky, ale i další knihy dětské literatury. Ilustrace je v dětských knihách důležitá, bez ní bychom

Obrázek 1 *Adolf Kašpar*

(Hoffmann 2006, s. 92)

si knihu nemohli ani představit. Dětská kniha s ilustracemi má své kouzlo, dodávají na atraktivitě. Obecně by se dalo říct, že čím mladší čtenář, tím více ilustrací. Ilustrace nalezneme ale i u děl tzv. klasických, kde se stále častěji setkáváme s tím, že se o ilustraci pokoušejí stále noví a noví malíři a ilustrátoři. Důkazem je kniha *Babička* od Boženy Němcové a její tři ilustrátoři 20. století – Adolf Kašpar, Václav Špála a Martin Velíšek. Václav

Špála svou kuboexpresionistickou malířskou paletou barev pobouřil nejednoho čtenáře tohoto klasického díla. Většina čtenářů byla zvyklá na folklorně realistické ilustrace Adolfa

Kašpara a moderní malíř Václav Špála ilustrace zpracoval pomocí „základních studených, ale i horkých barev (tím vyjádřil barevně romantický kontrast tohoto díla): modré, zelené, červené a černé.“ (Hoffmann 2006, s. 54)

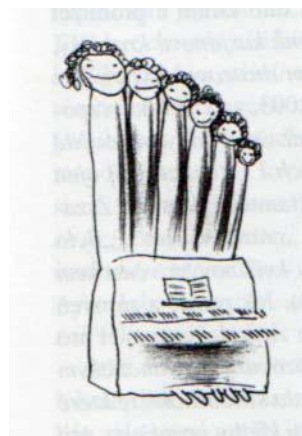
Obrázek 2 Václav Špála
(Hoffmann 2006, s. 93)

V polovině 20. století vnesl do četby Babičky postmoderní kreslíř a malíř Martin Velíšek novou interpretaci. Jeho přínos spatřuji ve vyzdvížení toho, co je pro postmodernu typické: „okrajové, z hlediska tradiční a také moderní interpretace nepodstatné, opomíjené, nehierarchizovaně jen volně k sobě či za sebou připojované motivy textu.“ (Hoffmann 2006, s. 54-55) Novým prvkem je v případě Velíškovy ilustrace humor, který uplatnil pomocí přirovnání a jeho výtvarného zviditelnění. Je třeba zmínit, že se v knihách neobjevují pouze kresby a malby, ale setkáváme se i s výtvarnou technikou dřevoryt, mědirytinou,

linorytem aj., ale v poslední době také s fotografiemi. V knize by si ilustrace s textem neměla konkurovat, naopak by se měly doplňovat. Najít symbiózu obrazu a textu se zřejmě nejvíce daří v autorských knihách, tedy v knihách jednoho autora.

Obrázek 3 Martin Velíšek
(Hoffmann 2006, s. 55)

Obrázek 4 Martin Velíšek
(Hoffmann 2006, s. 55)

Budeme-li si prohlížet knihy *Modré nebe* Josefa Čapka a Františka Hrubína, *Kam odešly laně* nebo *Proč ten ptáček z větve nespadne* Josefa Čapka a Jana Skácela nebo *Šel malíř*

chudě do světa Mikoláše Alše a Jaroslava Seiferta, pomyslíme si, že jsou knihy krásně ilustrované. Máme a nemáme pravdu. Ve skutečnosti jsou to právě obrázky malířů, které jsou verbálně ilustrovány básníky. Neboli: „*na počátku nebyla slova básníků, ale obrázky malířů a kreslířů. Básníci si je vybrali a napsali k nim verše. Nechali se jimi inspirovat a napsali více či méně samostatné texty, které s původním obrázkem někdy více, jindy méně souvisely.*“ (Hoffmann 2006, s. 45)

Za úvahu jistě stojí otázka, čím se básníci nechávají na obrazech inspirovat? Domnívám se, že neexistuje jedna odpověď. Každý člověk je jiný a každého zaujme něco jiného, je to tedy individuální. Řada obrázků inspirovala české básníky k napsání veršů. Vstoupit do tohoto tvůrčího procesu je bezesporu velice lákavé a učitelé by zájmu dětí mohli využít k porozumění textů „*jako uměleckých děl s dominantní funkcí estetickou, při výchově uměním, ale i, ba především, k umění.*“ (Hoffmann 2006, s. 47)

7.2 Umění a vývoj lidstva

Za důležité pokládám se zmínit, jak bylo výtvarné umění spjato s vývojem lidstva. Umění je jeden z prostředků komunikace. Mezi umění bychom mohli zařadit umění hudební, výtvarné, divadelní, filmové... ale samozřejmě i další multimediální systémy. Já se však zaměřím na vazbu mezi uměním výtvarným a literaturou, potažmo českým jazykem, prostřednictvím verbálních a nonverbálních znaků. Odpradávná se tyto znaky vzájemně prolínají, v dnešní době ono prolínání podporuje RVP ZV.

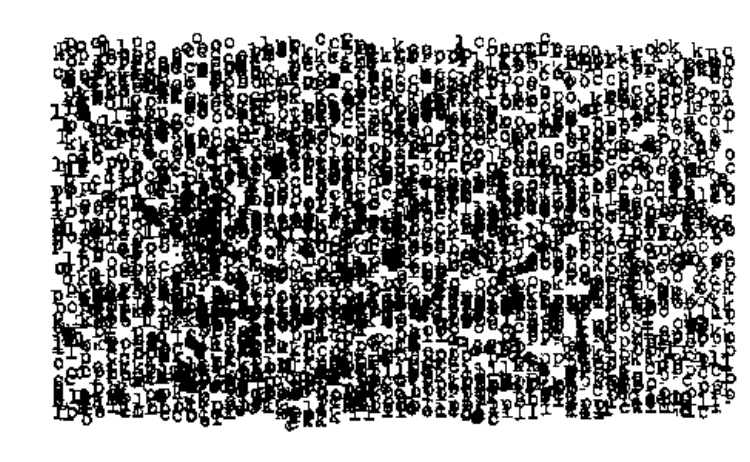
8 PÍSMO A VÝTVARNÉ UMĚNÍ

Písmo je odpradávná součástí umění, ať už výtvarného, sochařského či architektonického. Jako důkaz mohou sloužit obvazy mumií, které staří Egypťané popsali. Egypťské písmo bylo obrazem a obraz písmem. Grafické zobrazení bylo součástí výzdoby tapiserií již od středověku. Součástí portrétní malby v renesanci a baroku bylo někdy i jméno portrétovaného se všemi tituly. Plakety, které byly jednostranně zdobené reliéfem, stejně jako mince, se bez písma také neobešly. Myšlenkový, symbolický a výrazový celek tvoří čínská a japonská grafika a písmo. Arabské písmo je schopno se díky tvarové flexibilitě přizpůsobit prostoru, materiálu, ploše. „*Básníci (Apollinaire, Morgenstern) typografickou úpravou svých textů kreslili obrazce vizuálně podporující emocionalitu obsahu.*“ (Eliška 2005, s. 46)

8.1 Písmo a výtvarní umělci

Písmo můžeme ve své podstatě považovat za kresbu. Každý máme svůj vlastní, osobitý rukopis. Umělci svůj „umělecký“ rukopis promítají do psaného písma. „*Adolf Born vpisuje do svých kreseb a grafik věty svým rukopisem, naprosto identickým se stylem kresby. Iniciály vytvořené Jiřím Trnkou mají shodnou charakteristiku písma a ilustrací. Květa Pacovská integruje do písmových znaků svůj originální způsob stylizace. U Josefa Lady je vzájemná spojitost kresby písma a motivů naprosto zřetelná. Alois Mikulka má typické písmové tvarosloví, "vlastní abecedu", vpisuje texty do obrazů, grafik, autorských knih i plastik.*“ (Eliška 2005, s. 47)

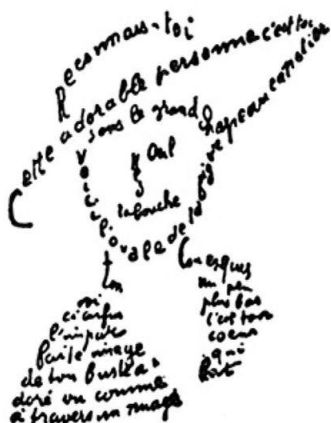
Obrázek 5 Jiří Kolář: Pollock (Básně ticha 1970)

(Dostupné na WWW: <<http://www.ceskaliteratura.cz/texty/kolar.htm> >)

8.2 Kaligrafické básně

Uspořádáním písmen a slov do určitého obrazce vznikají básně, které se nazývají kaligramy. Slovo kaligram pochází z řeckého slova kálos = krásně a gramma = písmeno, písemnost. Kaligram nebo též ideogram je báseň, v níž je „*text spojen s grafickým uspořádáním v optický celek – vizuální lyrismus (působivost).*“ (Sochrová 2004, s. 54) Pod heslem kaligram ve slovníku cizích slov je uvedeno: „*Kaligram = báseň psaná nebo upravená do obrazce, který naznačuje její obsah, ideogram.*“ (Linhart 2002, s. 182) Cílem kaligramů je spojení psaného slova s jeho optickou podobou, kterou vnímáme jako celek. Spontánnost někdy postrádá logiku, báseň může být geometricky uspořádaná. Spojení poezie a malířství můžeme vnímat jako výtvarné dílo, jsou to básně – obrazy. Působí na naši fantazii a city. Řadíme je mezi lyrické žánry a vzhledem k tomu, že je často psán

ve verších, patří do poezie. Mezi nejznámější autory kaligramů patří Guillaume Apollinaire a Jean Cocteau. „Spojení básnictví s malířstvím a typografií byla jedna z cest, jak realizovat zázrak moderní senzibility, tvůrčí fantazie a svobody.“ (Hoffmann 2006, s. 13) Apollinaire nepovažujeme za vynálezce kaligramů, neboť on pouze připomněl tento starý způsob psaní poezie známý již ve starověku. Psaní kaligramů předchází verbální charakteristika vizuální podoby popisovaného, kde si autor vybere charakteristické, typické rysy, znaky, vlastnosti, které pak zobrazí v básni.

Obrázek 6 Gulliam Apollinaire
(Dostupné na WWW: <<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Apollinaire.jpeg>>)

Obrázek 7 Gulliam Apollinaire
(Dostupné na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Caligrafia_arabe_pajaro.jpg>)

8.3 Obraz, znak, tvar ... písmo

Základem verbální obraznosti je písmo. V prvopočátku bylo obrázkové písmo, jehož pomocí se snažil člověk zaznamenat myšlenky formou jeskynní malby. Dříve obrázek znázorňoval celou větu, nebyl tedy znakem pro slovo, natož hlásku. Postupem času vyjadřoval znak kratší či delší řadu hlásek. Vývoj písma ovlivňovalo několik faktorů, např. materiál, na který se psalo, zeměpisná poloha, společenské potřeby, ale i písmo sousedních národů aj. Prostřednictvím písma jsou lidé schopni zaznamenat myšlenky, události, ale dovedou psát historii, čímž nám umožňují studovat dějiny.

Nejstarším písmem, které vzniklo z jednoduchých obrázků, jsou piktogramy, tzv. obrázkové písmo. Piktogram je obrázek, který na první pohled něco sděluje, můžeme říci, že zastupuje slovní pojmenování. Obraz předmětu není vázán na žádný jazyk. Pro jednoduchost piktogramu jsou obrázky snadno pochopitelné a všeobecně známé. Piktogramy se užívají všude tam, kde je potřeba informovat. Některé piktogramy jsou

stejně pro celý svět, příkladem mohou být dopravní značky. Piktogramy mají své místo v mnoha oborech, hojně využívány jsou na mezinárodních akcích, dále pro zachycení informací do map, ale setkáme se s nimi i při sportovních aktivitách (orientační běh, turistika aj.). „*V dnešní době má piktogram v multikulturní a multijazykové společnosti stále významnější komunikační úlohu.*“ (Eliška 2005, s. 42) Piktogramy mají svůj smysl i po barevné stránce. Např. červená barva vyjadřuje „zákaz“ nebo „nebezpečí“. Svůj specifický význam mají i ostatní barvy.

8.4 Iniciála

Iniciálou nazýváme první, zvýrazněné písmeno v textu, které se odlišuje od vazby svou velikostí, stylizací, kresebností i umístěním. „*Iniciála je výrazným typografickým prvkem úpravy knihy.*“ (Eliška 2005, s. 43)

8.5 Písmo "mluví" svojí řečí

Písmo má několik podob. Jiří Eliška jej dělí na podobu zvukovou a vizuální. „*Zvuková - jazyková, obsahová, melodická, strukturální, významová atd. Druhá je vizuální - tvarová, proporční, konstrukční, estetická, dobově stylizační atd.*“ (Eliška 2005, s. 6) Jazyk se člověk učí spontánně v rodině a upevňuje ho vzděláním. Prvotní je mluvený projev. Naučit se psát vyžaduje a v historii vyžadovalo vývoj, který závisel na civilizační úrovni společnosti. „*Psané písmo je spolehlivým ukazatelem duchovní i kulturní úrovně konkrétní společnosti. Písmo je vynálezem člověka a bez člověka není k ničemu.*“ (Eliška 2005, s. 6) Písmo ve své grafické podobě samo o sobě nemluví, proto je bez znalosti jazyka pouze systémem abstraktních tvarů, křivek a linií. Pro nás nesrozumitelné písmo mohou být arabské kaligrafie nebo čínské písmo. „*I když neznáme jazyk, může být pro nás jeho vizuální struktura zdrojem inspirace, poznání a vizuálního uspokojení (jako u výtvarných děl), neboť vypovídá o kráse tvaru, linie a kresby, stylizaci, proporcích, kompozici.*“ (Eliška 2005, s. 6)

9 TEXTOVÉ „BUBLINY“ MEZI OBRÁZKY

Komiks, chronologicky uspořádané kresby s doprovodným textem, je někdy označován jako „deváté umění“. Kresby dohromady vytvářejí celek, příběh. Komiks tvořil spolu s animovaným filmem fenomén dvacátého století. Oproti animovanému filmu je však

komiks některými lidmi považován za cosi podřadného. Pro komiks jsou typické „bubliny“, v nichž je záznam mluvené řeči nebo myšlenky, a obdélníky uvnitř panelů³, kde jsou doprovodné texty vypravěče.

V Česku patří k nejznámějším dětským komiksovým časopisům Čtyřlístek a historicky známý je komiks Rychlé šípy, který je spjat s dílem Jaroslava Foglara. Mezi oblíbené české komiksy dále patří Zelený Raoul nebo Hana a Hana, které se staly známými prostřednictvím časopisu Reflex. Některé komiksové postavičky se přesunuly z komiksu do románového světa, jako tomu bylo u postav Hana a Hana, které můžeme znát z komiksových knih s názvem Nemachruj, ta holka je nakreslená! aneb Únos z komiksu Hana a Hana. Komiks nebo jeho prvky nalezneme v tvorbě mnohých ilustrátorů.

Komiks může mít i formu didaktickou. Kreslený seriál nám může podávat informace nebo události, ať už historické nebo aktuální. Navíc nám nenápadnou formou přinese poučení a zajímavé poznatky. „*Kreslený seriál nemůže samozřejmě nahradit knihu a četbu jako takovou, právě tak jako ji nenahradí televize a film, nebo mluvené slovo z přehrávače.*“ (Komiks jako literární žánr. Dostupné z WWW:<<http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=1032&idr=8&idci=21>>)

10 UPLATNĚNÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ V PRAXI

Praktickou část diplomové práce jsem rozdělila na dva oddíly. V prvním oddíle jsem se věnovala knize Jazykové hry od PaedDr. Simony Pišlové, Dr. Pišlová se v knize věnuje hrám a hravým činnostem, které jsou důležitým předpokladem všestranného rozvoje dítěte.

Pokud budeme chtít hrát s dětmi ve škole hru, nejen jazykovou, musíme v dětech vzbudit zájem, vyvolat aktivitu, ale především bychom je měli vést k poznání, k tvořivosti, něčemu bychom je měli naučit. Po prostudování knihy jsem vybrala pár zajímavých jazykových her, které je možné propojit s výtvarnou výchovou. Podrobný rozbor uvádím dále.

Druhý oddíl tvoří přípravy hodin a jednotlivé výtvarné úkoly, které jsou propojené s českým jazykem. Na některé úkoly je možné navázat a vytvořit tak výtvarnou řadu. Cílem hodin je seznámení žáků s různými technikami, náměty a typy literárních textů a ilustrací. Mou snahou bylo dovést žáky k uvědomění si, že se český jazyk s výtvarnou výchovou prolíná, že mezi nimi neexistuje ostrá hranice. Žáci by se prostřednictvím úkolů

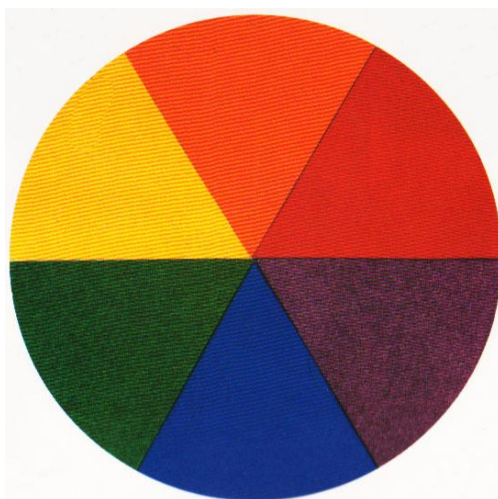
³ panel = jeden obrázek, který většinou zachycuje jeden okamžik

měli seznámit s různými oblastmi výtvarného umění a jejich představiteli. Některé úkoly jsem realizovala v praxi na základních školách, tyto úkoly jsou doplněné o fotografie z činností dětí, případně výsledky jejich práce. Dále předkládám odučený projekt a hodnotící list projektu. Součástí druhého oddílu je návrh edukačního programu pro Národní galerii v Praze. Do výtvarných úkolů jsem zařadila práci s komiksem, protože komiks chápu jako jednu z forem ilustrace a zároveň jako výtvarné vyprávění.

10.1 Víčka a barevný kruh

Hravou formou si mohou žáci procvičit názvy barev. V mluvené řeči se může stát, že se dvě osoby nemusí shodnout na stejném pojmenování barev. Někomu se může zdát kabát tmavě hnědý, jinému naopak tmavě zelený. Toto svědčí o nejednoznačnosti pojmenování barev, což ale neznamená, že by měly jednotlivé osoby odlišné vnímání barev. V současné době neexistuje přesný rozsah, co lze například za červenou ještě považovat a co je již hnědá či růžová.

Pomocí víček od PET lahví se žáci seznámí nejen s pojmenováním barev v barevném kruhu, ale i s dělením barev na barvy primární, sekundární a komplementární, což je jeden z očekávaných výstupů pro 1. období. Cílem tedy bude naučit žáky, že primární neboli základní barvy jsou červená, modrá a žlutá. Všechny ostatní (s výjimkou černé a bílé) se dají vytvořit mísením těchto tří barev v různých poměrech. Sekundární barvy neboli podvojně vznikají mísením dvou primárních barev. Komplementární neboli doplňkové barvy jsou červená a zelená, modrá a oranžová, žlutá a fialová. *„Každá barva barevného kruhu má svoji doplňkovou barvu, která je na protější straně kruhu. Pokud je položíme vedle sebe, vzájemně spolu kontrastují a zdají se být ještě výraznější. Jsou to nejkontrastnější dvojice barev. Když jsou umístěny vedle sebe, každá z nich se uplatňuje v největší intenzitě. Barvy příbuzného pigmentu, jako například modrá a zelená, se nazývají příbuznými barvami. Položeny vedle sebe mohou působit dojmem přecházení jedné v druhou.“* (Weltonová 1996, s. 18)

Obrázek 8 Barevný kruh

Čisté, živé barvy jsou součástí světa kolem nás. Barvy přitahují svou zářivostí naši pozornost v přírodě, na květinách, v záři duhy i na tropických rybách a ptácích. I lidé používají barvy, pokud chtějí upoutat naši pozornost, např. oblečení, semaforey na křižovatkách a reklamy. Nejdůležitější dovedností malíře je naučit se míchání barev pro dosažení přesného odstínu, jaký potřebuje. Většinu barev si může namíchat pouze pomocí červené, žluté a modré. K této dovednosti mu pomůže barevný kruh. „*Barevný kruh je schéma, které nám pomáhá lépe pochopit barvy a jejich vzájemné působení.*“ (Weltonová 1996, s. 54)

Víčka můžeme využít nejen pro učivo výtvarné výchovy, ale pomoci mohou i v hodinách českého jazyka, kdy je můžeme polepit papírky s písmeny abecedy. Důležitou roli zde budou hrát barvy víček, neboť abychom mohli pomoci hry žáky něco naučit, případně procvičit, budou muset rozlišovat samohlásky, souhlásky měkké, tvrdé, obojetné a tzv. vetřelce (např. X, W, Q, G). Barevně bychom je oddělili následovně: samohlásky - zelená víčka, souhlásky měkké - červená, souhlásky tvrdé - modrá, souhlásky obojetné - fialová, vetřelci - bílá. Pokud budeme mít víčka v pytlíku nebo v uzavíratelné krabici, děti mohou víčka losovat a skládat slova podobně jako ve hře Scrabble.

Obrázek 9 *Víčka s písmeny*

10.2 Zázračné písmeno

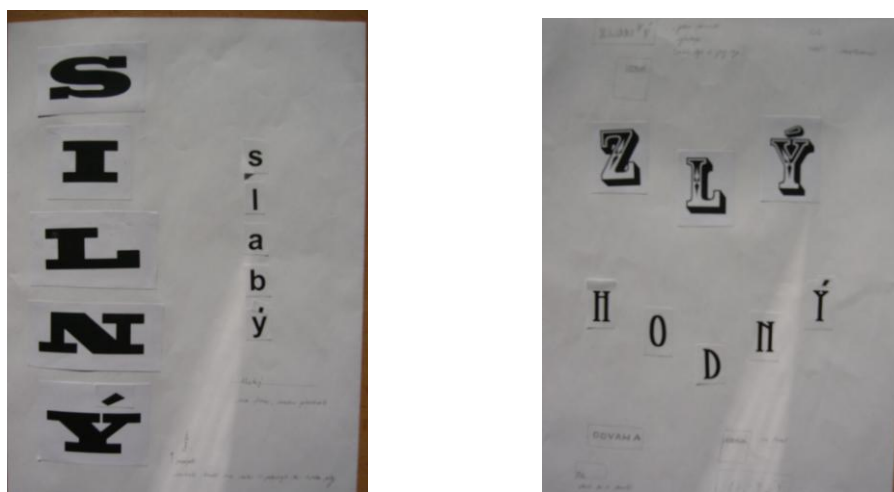
Aktivita nazvaná Zázračné písmeno spočívá v tom, že učitel na bílou kartičku napíše bílou voskovkou nebo svíčkou písmeno, které samozřejmě v danou chvíli není vidět. Žák natře kartičku vodovou barvou a ono zázračné písmeno se objeví na nabarvené kartičce. Činnost umožňuje prostřednictvím výtvarné techniky seznámit žáky s nácvičkou psaní jednotlivých písmen, ale jak Pišlová uvádí, učitel ji může použít i k napsání slova, ve kterém dítě často chybí. (Pišlová 2008, s. 26)

10.3 Písmena na kartičkách

Čtení Jazykových her mě přivedlo na myšlenku tvorby kartiček s písmeny. Žáci karty využijí nejen v hodinách českého jazyka, kde budou moci skládat slova, zvedat kartičky nad hlavu při určování prvního písmena daného slova, ale pokud si vytisknou/vystříhnou různé typy písmen z novin a časopisů, mohou s nimi pracovat ve výtvarné výchově při poznávání typů písma. (Pišlová 2008, s. 17)

10.4 Grafický design

Různé typy písem můžeme se žáky využít při povídání si o grafickém designu a grafické stylizaci. Pomocí písma a jeho umístění na ploše si může autor pohrát s obsahem sdělení. Přebaly knih, ale i reklamní plakáty představují formu mezipředmětových vztahů, kde se snoubí český jazyk s výtvarnou výchovou. Grafika je součástí běžného života, ať už si koupíme lístek na tramvaj, přečteme si noviny, vyčistíme si zuby zubní pastou... Na každém kroku nás provází písmo a obrázky. Z toho důvodu bych se s dětmi věnovala písmu a jeho grafickému designu. Zařadila bych aktivitu, jejíž náplní by bylo hravou formou experimentovat s umístěním písmen v ploše. Úkolem by bylo vymyslet dvě antonyma a na základě charakteristiky vybraných slov je rozmístit na papíře. Žák musí nad slovy a jejich významy přemýšlet. Pokud zvolí např. slova silný a slabý. Jak vypadá, jak se chová člověk, který je silný, nebo naopak slabý? Pro podporu síly slova „silný“ bude nejspíš volit velká písmena, která budou psaná tučně. Naopak slovo slabý budou zastupovat spíše malá písmena, možná budou rozstřesená, vzájemně se budou podpírat... Jedná se o výrazové prostředky grafického designéra. Písmo můžeme chápat jako obraz, v němž využíváme jeho bohaté tvarové pestrosti. Jak s písmeny naložíme, ovlivňujeme smysl sdělení a vyznění informace. Stejně tak je tomu u obrazu, který má také své vyjádření, myšlenky, které ovšem nejsou vždy na první pohled patrné, tedy k přečtení. To považuji pro žáky za důležité k pochopení a k celkovému přístupu k výtvarným dílům. Často se setkávám s lidmi, dětmi i dospělými, kteří nemají touhu nad obrazy přemýšlet, pochopit autorův záměr, myšlenku, sdělení... Chtějí odpovědi na své otázky a to hned. Nejlépe, aby nad nimi nemuseli dlouze přemýšlet. Neuvědomují si, že někdy na jejich otázku není jasná odpověď. Záleží na každém jedinci, jak obraz vnímá a jak jej pochopí.

Obrázek 10 Výrazové prostředky grafického designu

10.5 Čtení s porozuměním

V rámci studia jsem navštěvovala seminář Čtení s porozuměním, vyučující doc. PhDr. Šmejkalová Martina, Ph.D. V hodinách jsme se věnovali práci s textem a porozumění sdělení. V učebním textu jsme přiřazovali text k obrázku podle jeho porozumění. Domnívám se, že tato činnost je prospěšná nejen do hodin českého jazyka, ale tím, že žáci pracují s obrázky, najde využití i v hodinách výtvarné výchovy. Učitel může žákům připravit popisy uměleckého díla, kde pouze jeden popis bude totožný s obrázkem/obrazem.

10.6 Co vidím klíčovou dírkou?

Jazykové hry mě inspirovaly k další hře, kterou jsem nazvala stejně jako Pišlová: Co vidím klíčovou dírkou. Podstatou hry je popis části obrázku, kterou vidím klíčovou dírkou. Dvojice žáků dostane na lavici obrázek a list papíru s vystřiženou klíčovou dírkou. Tu si položí někde na obrázek a na papír přesně popíše, co skrz díрку vidí. Papír s popisem a klíčovou dírkou položí na kraj lavice. Jakmile všechny dvojice dopíše, posunou se k jiné lavici, nejlépe na druhou stranu třídy, aby netušili, kde měla dvojice před nimi klíčovou díрку položenou. Podle popisu se pokoušejí nalézt místo, kde dírka původně byla. Dítě se na obrázek zaměří po stránce jazykové, kde využije formu popisu, ale zaměří se na něj také po stránce výtvarné. Tím, že bude popisovat např. přechod barev, bude užívat výtvarné terminologie aj., bude se muset na obrázek zaměřit jako na celek. (Pišlová 2008, s. 79)

Obrázek 11 Pablo Picasso – Sylvette v zelené lenošce
(Diehl 1992, s. 71)

Klíčovou dírkou vidím
něho, které je bílá kousek
hlavy, která je močrná
a kousek tváře, která je
bílá a černá a potom
vidím ještě kousíček
vlasy, které jsou
černé jako nos
a bílé jako sníh.

Obrázek 12 Co jsem viděl klíčovou dírkou?
Petr (8 let)

Obrázek 13 Paul Gauguin – Arearea
(Krausová 2009, s. 80)

Já vidím klíčovou dírkou
dve krásné dívky. Obě dvě
dívky mají čokoládovou
pleť. A stejně mají i vlasy.
Které jsou smavě hnědé až
do černá. Jedna z nich má
osevřené oči. A ta druhá
se má obě dvě karpěné a
sake hraje na pišťalu.
Ta s osevřenými očkami
má bílé šaty, v níž je
vidět pouze koleno. Také
vidím hlavu nějakého
zvíře. To zvíře má
hnědou barvu, černé
oko.

Obrázek 14 Co jsem viděla klíčovou dírkou?
Helena (8 let)

10.7 Pytlík plný obrázků

K popisu obrázku nám postačí i „obrázkový“ pytlík, kde budou na barevných kartičkách fotografie uměleckých děl, na druhé straně bude jméno autora. Dítě si jednu kartičku vylosuje a bude mít cca 1 minutu na to, aby ostatním popsalo, co na obrázku vidí, co o díle ví, do jakého uměleckého směru by jej zařadilo. Ostatní hráči kartičku nevidí, pouze poslouchají popis spolužáka a pokoušejí se o odhalení jména autora. Po skončení projevu žák učitel ukáže ostatním popisované dílo na interaktivní tabuli. Všechny obrázky v pytlíku bude mít učitel ve složce v PC, aby si je mohli všichni prohlédnout a dále o nich hovořit. Aktivitu bych zařadila do vyšších tříd, neboť předpokládám, že by žáci znali více autorů a byli seznámeni s jejich díly. Pomocí popisu by se žáci učili nepřipravenému mluvenému projevu, za použití popisu. Díky obrázkům si procvičí také znalosti z dějin výtvarné kultury.

K popisu obrázku můžeme využít i dětských kostek, které polepíme jednoduchými obrázky. Volíme obrázky, které budou dětem něčím blízké, známé (např. motýl, dům, čepice, květina, rohlík...). Hráč kostky hodí a jeho úkolem bude sestavit příběh z obrázků, které mu padly. Příběh musí ostatním vyprávět. (Pišlová 2008, s. 81)

10.8 Pohádkové kostky

Obdobou této hry jsou opět dětské kostky, které jsou ale už polepené od výrobce. Tato kniha obsahuje 12 kostek, z nichž můžeme složit 6 pohádek. Kostky můžeme využít na složení obrázku a následně mohou žáci vyprávět pohádku. Vyprávění je taktéž jedno ze slohových útvarů, které se žáci učí. K vyprávění jim poslouží právě jeden z obrazů pohádky. Kniha však umožňuje si příběh i přečíst. Pro děti, které ještě neumí číst, jsou v textu obrázky, které zastupují určitá slova. Každé pohádce je věnována dvoustrana, kde je napsaný příběh doplněný o obrázky. Dítě tak může vyprávět příběh společně s dospělým, který text čte a dítě doplňuje slova podle obrázků. Vytkla bych však, že jsou zde pohádky ve zkrácené verzi. A protože se jedná o známé pohádky, děti budou jistě znát celý příběh podrobněji a tento by je nemusel příliš zaujmout. Pokud bych uvažovala, že bych tuto knihu využila v hodinách českého jazyka pro procvičení slohového útvaru vyprávění, zřejmě by mi zkrácená verze tolik nevadila. Mohla bych na tuto skutečnost navázat ve výtvarné výchově, kde bychom se s dětmi věnovaly ilustraci daného příběhu, případně knihy.

10.9 Hra ANO x NE

Už jako malé děti jsme s rodiči hrávali hru, kdy se jeden zaměřil na určitý objekt a druhý se pokoušel otázkami ANO/NE dopátrat daného objektu. Obdobu této dětské hry bych využila i v hodinách. Prostřednictvím obrázků (např. obrázky jednoho výtvarníka) daných vedle sebe bych vyzvala jednoho žáka, aby si očima vybral libovolný obrázek, nikomu by jej neukázal a začal ho popisovat. Hra bude tak obtížná, jak rozličné obrázky vybereme. Hráč může ostatní mást tím, že bude koukat na jiný obrázek, než který popisuje. Učitel bude mít připraveno více sad obrázků, kde bude moct prostřídat autory, aby mezi nimi mohli žáci rozlišovat. Tímto si žáci procvičí i spojení díla se jménem autora. Jsem toho názoru, že by se žáci měli seznamovat s výtvarnými autory. Pokud o nich budeme mluvit častěji, jistě se jim časem jména a s nimi spojené obrazy vybaví. Zapamatování si můžeme podpořit ještě tím, že jména napíšeme na tabuli, neboť si tak žáci spojí vizuální, verbální a auditivní stránku slova. Dále by mohli žáci zařazovat obrázky podle autorů do skupin apod.

10.10 Nakresli obrázek

Na semináři Vedení dětské skupiny, vyučující PhDr. Smetáčková Irena, Ph.D., jsem si vyzkoušela kresbu podle popisu. Tato hra vyžaduje přesné vyjadřování. Stejnou hru jsem našla v Jazykových hrách pod názvem Nakresli obrázek. Hra spočívá v kreslení obrázku podle pokynů/slovního popisu. Můžeme buď rozdělit hráče do skupinek, v níž vybereme vždy jednoho kreslíře, který bude podle popisu spoluhráčů kreslit obrázek, co možná nejpodobnější originálu. Nemůže se ale ujistovat ve správnosti své kresby (kreslíř by tedy s ostatními hráči neměl komunikovat). Členové skupiny se střídají v popisu po větách. Hru můžeme obměnit tak, že jeden ze skupiny, případně učitel, popisuje obrázek ostatním hráčům, přičemž se hodnotí celková úroveň všech obrázků ve skupině. Hra je výbornou metodou, jak docílit u žáků uvědomění si, že při popisování věci nebo situace je nutné si vytvořit tzv. kostru, odkud kam budu postupovat, což nejvíce uplatní ve slohových cvičeních. Jsem toho názoru, že pomocí zmiňované hry by se dal odstranit ostych žáků, kteří si nejsou ve výtvarném projevu jistí. Vzhledem k tomu, že jsou odkázáni na popis spolužáků, jejich kresba je vlastně výsledkem celé skupiny. Na druhou stranu je to on, kdo obrázek nakreslil. Něktěm dětem chybí fantazie, tudíž nejsou schopny abstraktního zobrazení. Tím, že by se jednalo o popis konkrétní věci (pro zajištění úspěchů kreslířů

můžeme volit zpočátku jednoduchý obrázek), dětem známé, jim dáváme prostor zažít úspěch. (Pišlová 2008, s. 76)

10.11 Obrázková štafeta

Humornou hrou, kterou lze uplatnit v mezipředmětových vztazích (český jazyk a výtvarná výchova), je Obrázková štafeta a podobná hra, Jak se změní můj obrázek? V první jmenované jde o zapamatování si obrázku a jeho následná interpretace spoluhráčům. Hra spočívá v tom, že se skupina hráčů rozestaví v prostoru, první členové štafety si prohlédnou jednoduchý obrázek a když budou mít pocit, že si jej pamatují, běží k dalšímu členovi své štafety. Obrázek mu popíše a teprve když se první hráč vzdálí, nakreslí jej a ukáže dalšímu hráči. Dotyčný si obrázek prohlédne, vrátí jej a popíše čtvrtému ve své skupině. Tak to pokračuje do té doby, než skončí poslední hráč štafety. Vyhrává ta skupina, jejíž poslední hráč nakreslil nejpřesněji původní obrázek. O vítězství rozhoduje také celkový čas skupiny. Druhá hra nese název: Jak se změní můj obrázek? Tuto hru jsem hrála se spolužáky na semináři Práce s chybou v hodinách českého jazyka, vyučující PaedDr. Pišlová Simona, Dr. Musím poznamenat, že byla velice zábavná a dávala nám možnost si uvědomit, jak je důležitý správný popis. Podstatou není nakreslení co nejkrásnějšího obrázku, ale spíše napsání co nejpřesnějšího popisu. Tato aktivita by se mohla využít v hodinách předmětu člověk a jeho svět, v níž bychom se s dětmi bavily o nutnosti co nejpřesnějšího popsání např. dopravní nehody ve chvíli, kdybychom se stali svědky nehody a volali rychlou záchrannou službu. Hra se zakládá na kresbě jednoduchého obrázku v horní části pruhu papíru a jeho stručným, ale výstižným popsáním pod ním. Papír se zahne tak, aby nebyl obrázek vidět. Vidět zůstane pouze popis, který předáme kamarádovi. Ten podle popisu obrázek nakreslí, zahne popis a svůj obrázek předá kamarádovi, který zas obrázek popíše atd. Nejlepší by bylo, kdyby hra skončila kreslením obrázku, neboť se tak dá lépe porovnávat první a poslední obrázek na každém pruhu papíru. (Pišlová 2008, s. 77-78)

Vazbu mezi předměty spatřuji v propojení kresby obrázku a jeho popisu. V úvodním seznamování se s hrou můžeme využít jednoduchých, schematických obrázků, ale postupně bychom mohli pracovat s interpretací uměleckých děl, případně se zaměřit na architekturu a práci s fotografií kulturní památky a jejím popisem.

11 PROJEKT „ZVÍŘATA VOLNĚ ŽIJÍCÍ“

Během praxe v zimním semestru akademického roku 2010/2011 jsem učila na ZŠ Lupáčova, Lupáčova 1/1200 Praha 3. Ve spolupráci s třídní učitelkou třídy 2. A Mgr. Lenkou Jarošovou jsem připravila celodenní projekt nazvaný Zvířata volně žijící.

Samotnému projektovému dni předcházelo zadání úkolu pro samostatnou činnost žáků a rozdělení žáků do živočišných tříd – savci, plazi, ptáci, obojživelníci, ryby. Pro domácí přípravu si žáci vybrali zvíře volně žijící, o kterém zjistí základní informace a v projektovém dni jej budou prezentovat před třídou a zařadí jej do živočišné třídy. Měli si vytvořit informační plakát doplněný o obrázky, jak kreslené, tak tištěné. Cílem byla domácí příprava, práce s knihami a komunikačními technologiemi. Rodiče byli seznámeni s náplní projektového dne prostřednictvím e-mailu a všichni souhlasili se svou pomocí na přípravě plakátu. Při prezentaci bylo patrné, ve které rodině se na vyhledávání na internetu a v knihách podílelo dítě, a kde pouze rodič stáhl informace, vytiskl je a dal dítěti, aby si je nalepilo. Když pak dítě četlo takové informace z plakátu, text byl pro něj nesrozumitelný a často obsahoval zbytečné informace. Přesto musím konstatovat, že většina dětí si na plakátu dala záležet, neboť přehledně informoval o zvířeti a byl doplněný o barevné obrázky, jak je patrné z fotografií. Pro práci ve skupině, podle rozlosování, si měli žáci opět vyhledat informace o dané skupině, najít vybrané zástupce, jejich fotografie, obrázky a samozřejmě si v projektový den přinést literaturu, ze které pak budou čerpat.

Projektový den začal seznámením s plánem dopoledne. Poté se žáci posadili do skupinek a začali diskutovat, jak by měl jejich plakát vypadat. Každý ukázal, co vyhledal, co si přinesl. Do skupinky dostali arch balicího papíru a na nich už záleželo, jak téma zpracují. V některých skupinkách vybírali sdělení přímo z knížek, text společně četli, a vybírali, co je a není k jejich tématu důležité, co na plakát umístí a kam. Na práci měli zhruba tři vyučovací hodiny. Po dokončení plakátu jsme přistoupili k prezentaci domácí práce jednotlivců a představení vybraného zvířete. Posadili jsme se na koberec ve třídě a každý žák předstoupil a odprezentoval. Požadavkem bylo mluvení spatra, nechtěla jsem, aby děti text doslova četly, ale pokoušely se jej říkat vlastními slovy, neboť se na prezentaci měly možnost připravit doma a navíc informace samy ve většině případů vyhledávaly. Na závěr jsme společně shrnuli získané poznatky o daném zvířeti a vystavili plakát na nástěnku, aby si mohli žáci obrázky prohlédnout a znovu si o zvířátku něco

přečíst. V závěru předstoupila každá skupinka se společným plakátem a opět představila skupinu třídě. Společně jsme práci skupiny hodnotili, nejdříve se skupina hodnotila sama (jak si myslí, že splnila požadavky, které byly v úvodu stanovené, jak spolupracovali, co jim činilo problém atd.), poté skupinu hodnotila třída a v závěru vyučující. Řídili jsme se pravidlem, že pokud budu chtít něco vytknout, musím na závěr říct pochvalu, případně doporučení. Ptala jsem se žáků, čím nám byla tato práce prospěšná, co jsme se naučili. Dostalo se mi odpovědi, že se učili pracovat s textem, psali na velký formát papíru, pracovali ve skupině a učili se tím spolupracovat, vyhledávali informace v knížkách a na internetu, hlasitě četli, prezentovali, hodnotili práci vlastní a spolužáků, ilustrovali, pracovali s rozmístěním textu a různými styly písma, vybírali a kreslili obrázky.

Domnívám se, že se mi v tomto projektu podařilo propojit nejen český jazyk a výtvarnou výchovu, ale i přírodovědu, zeměpis a praktické činnosti.

Po celý den měli rodiče možnost zúčastnit se vyučování a zapojit se do činností dětí. Byla jsem mile překvapena zájmem rodičů, protože se jich zúčastnila zhruba polovina.

Předkládaný projekt slouží jako kostra pro učitele, neboť samotnou realizaci projektu si musí každý vyučující promyslet sám pro svou konkrétní třídu. Protože je samozřejmé, že každý, ať už učitel nebo žák, přistupuje k úkolům jiným způsobem, jinak tvořivě. V určitých fázích projektu je nutná improvizace, z toho důvodu je každý projekt svým způsobem „originál“.

Při plánování projektu musí učitel přesně vědět, co se mají žáci naučit. Vzhledem k tomu, že v rámci projektu dochází k naplňování mezipředmětových vztahů, „...*musí si učitel uvědomit, jaký vztah má předmět projektu k obsahu učiva v různých předmětech, případně jak mohou být jednotlivé momenty dále prohlubovány v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů.*“ (Skalková 1995, s. 43)

Žáci získávají komunikativní a sociální zkušenosti, což je významným aspektem projektového vyučování. V hodinách se nesnažíme naučit v nekratším čase co nejvíce, ale naopak rozvíjíme iniciativu, tvořivost, samostatnost.

11.1 Příprava projektu

Téma: Zvířata volně žijící

Třída: 2. A

Doba trvání projektu: 6 vyučovacích hodin

Vzdělávací oblasti: jazyk a jazyková komunikace, informační a komunikační technologie, člověk a příroda, umění a kultura, člověk a svět práce

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova, environmentální výchova, mediální výchova

Klíčové kompetence: kompetence k učení (práce s učebními materiály, vyhledávání informací), kompetence k řešení problémů (žák hledá nejvhodnější způsob řešení), kompetence komunikativní (žák se vyjadřuje srozumitelně, rozumí obsahu sdělení, využívá informace k rozvoji vlastních vědomostí, využívá pro komunikaci běžné informační a komunikační prostředky), kompetence sociální a personální (žák respektuje pravidla práce v týmu a svými pracovními činnostmi ovlivňuje kvalitu společné práce), kompetence pracovní (žák reálně posoudí výsledek své práce i práce ostatních, využívá získané znalosti a zkušenosti, zvládá základní pracovní dovednosti)

Kritéria hodnocení: zapojení se do skupinové činnosti, práce s textem a odborným materiálem, ilustrace, zpracování plakátu, přednes

Motivace: poslech zvuku lesa, poznávání zvířat podle zvuků, které vydávají, prohlížení si obrázků, povídání si o zvířatech, která můžeme ve volné přírodě spatřit

Cílem motivace je rozvoj komunikačních schopností, přesnost vyjadřování, postoj žáků k přírodě a zvířatům obecně, zjistit rozsah znalostí, získání zájmu žáků o téma.

Příprava na projektový den (cca 10 dní): každé dítě si vybere jednoho živočicha, kterého můžeme spatřit ve volné přírodě, zjistí o něm základní informace, připraví plakát s obrázkem (žáci mohou zvíře navrhnout sami, pokud neví, mám připravený seznam, z něhož si mohou vybrat). Dále se rozdělí do 5- ti skupin podle živočišné třídy – savci, plazi, ptáci, obojživelníci, ryby. Každý člen skupiny dohledá informace a obrázky.

Zvířata např. ježek obecný, liška obecná, veverka obecná, prase divoké, mravenec lesní, slunéčko sedmítečné, včela medonosná, jelen lesní aj.

Podmínkou je domluva s rodiči, že se na přípravě budou společně s dítětem podílet a budou mu pomáhat - ne dělat za ně! Cílem je spolupráce rodiče a dítěte, diskuze o tématu, společné vybírání atd.

Mapování tématu: V úvodu dne se žáci rozdělí do skupin, rozdělí si role ve skupině, stanoví kritéria výběru informací, navrhnou a prezentují své návrhy.

Cílem je praktické seznámení s dělbou práce a organizací práce ve skupině, osvojení si základních postupů, výběru a prvotního zpracování tématu, objevení různých možností zpracování, společná diskuse, skupinová práce.

Třídění materiálu: Získávají informace k vybranému tématu, třídí informace, posuzují, obhajují, diskutují nad jednotlivými návrhy. Žáci získávají nové zkušenosti ze spolupráce, pracují s různými informačními zdroji, vytvářejí, písemně zaznamenávají, diskutují, kreslí, lepí.

Pomůcky: arch balicího papíru, fixy, pastelky, barevné tužky, nůžky, lepidlo

Prezentace: Žáci nejdříve samostatně prezentují domácí přípravu živočicha a odpovídají na otázky spolužáků. Posléze prezentuje celá skupina a představuje spolužákům a rodičům živočišnou třídu.

Cílem je dovednost prezentace výsledků své práce a sebehodnocení činnosti, práce v týmu a hodnocení spolužáků.

Výstupem jsou plakáty, které jsou umístěné na nástěnce k možnosti dalšího prostudování. Plakát skupin bude umístěn na chodbě v prostorách školy, neboť se jedná o výukový materiál.

Reflexe: Žáci formulují poznatky, vyhodnocují získané zkušenosti, shrnují výsledky a průběh projektu. V závěru je využita metoda RWCT - volné psaní.

Obrázek 15 Prezentace domácí přípravy

Obrázek 16 Prezentace živočišné třídy

11.2 Hodnocení jednodenního projektu

Formulář vypracovala PhDr. Tomková Anna, Ph.D.

	Ano	Ne	částečně	Návrhy na změnu
Výsledkem projektu byl užitečný, významný, konkrétní výstup – produkt, zvládnutelný v 1 dnu	☆			
Téma, úkol projektu souviselo se životem dětí	☆			
Projekt měl silnou motivaci			☆	
V projektu byly aktivně začleněny všechny děti	☆			
Učitel byl v roli rádce, dětem dával prostor pro vlastní aktivitu a iniciativu	☆			
Žáci se podíleli na plánování činností			☆	
Žáci využívali vlastní zkušenosti	☆		☆	

Žáci pracovali s novými informacemi, z různých zdrojů	☆			
Žáci pracovali ve skupinách, kooperovali	☆			
Žáci prezentovali své výsledky	☆			
Průběh projektu byl učitelem i žáky reflektován a výsledky skupiny, příp. i jednotlivců hodnoceny	☆			
V případě vedení projektu skupinou studentů byly jasně rozděleny role a odpovědnosti	☆			
Probíhaly především činnosti nutné ke splnění úkolu		☆		
Projekt vybízel k tvorbě	☆			
Písemná příprava na projekt obsahuje hlavní rozvíjené klíčové kompetence a integrované vzdělávací oblasti, promyšlení různých cest, přípravu podpůrného materiálu a pomůcek	☆			

12 EDUKAČNÍ PROGRAM

V rámci studia na UK jsem se zúčastnila edukačních programů v galeriích jako divák společně s dětmi, ale také jako zainteresovaný návštěvník. Za cennou zkušenost považuji návrh programu, který jsem vytvořila společně se spolužačkami jako edukační program pro Národní galerii ve Veletržním paláci. Na webových stránkách NG je možné si vybrat z nabízených programů, které se věnují výtvarným aktivitám, ale důležitou roli zde hraje komunikační prostředek - český jazyk, který celou návštěvu galerie provází. Žáci tak uplatňují mluvený projev, formulují své názory, myšlenky. Podstatou edukačních programů je komunikační obsah výtvarného díla, rozlišení druhů výtvarného umění, vyjádření představivosti a fantazie ve tvořivých činnostech, osobní postoj v komunikaci (jeho utváření a zdůvodňování, odlišné interpretace vizuálně obrazných vyjádření). Zmiňované programy rozvíjí u žáků komunikativní, sociální a personální kompetence.

Prostředí galerie je diametrálně odlišné od prostředí třídy. Myslím si, že pokud chce učitel seznámit žáky s výtvarnými díly a jejich autory, exponát v galerii je jistě mnohem působivější než pouhé promítání obrázků na tabuli a prohlížení si knižních publikací. Neztracuji tímto žádnou z možností, neboť si jsem vědoma, že výtvarná díla jsou zařazována do hodin častěji, než jak jsem měla možnost zažít sama v rámci své povinné

školní docházky. Většina galerií tak nabízí širokou škálu programů, které žáky a studenty seznamují s prostředím, ale nenásilnou formou také s obrazy a jejich autory.

V následující kapitole předkládám edukační program, který jsem vytvořila společně s Lenkou Šváchovou a Barborou Viktorinovou, do předmětu Galerijní animace, vyučující Mgr. Linhartová Kateřina, Ph.D. Program jsme nazvaly Od kostky k obrazu, aneb Jak staví výtvarní umělci. Popis a struktura programu je v metodickém průvodci.

12.1 OD KOSTKY K OBRAZU, aneb JAK STAVÍ VÝTVARNÍ UMĚLCI

Program je zařazen do vzdělávací oblasti Umění a kultura, do výtvarné výchovy. V kurzu se budeme věnovat poznávání prostředků výtvarného jazyka a prohlubování senzibility žáka. Pomocí vnímání, tvorby a interpretace budeme rozvíjet smyslové vnímání, schopnost se vyjadřovat a prezentovat emoce, představy, pocity a myšlenky. Bude ponechán prostor pro spolupráci, toleranci a utváření postojů a hodnot.

Cílové zaměření:

- rozvíjení pozitivního vztahu k umění a jeho vnímání
- využívání a rozvoj tvořivých vlastností a dovedností
- rozvíjení estetického cítění a vnímání prostředí
- kultivované vystupování a získání sebedůvěry
- seznámení se s kulturními místy

Využijeme mezipředmětové vazby mezi výtvarnou výchovou a matematikou, zvláště při práci s geometrickými obrazci. Zapojíme český jazyk, jehož prostřednictvím budeme rozvíjet souvislý mluvený projev a komunikativní kompetenci. Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností a postojů důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. V programu budeme klást důraz na rozvoj kompetence k učení, kde budeme používat základní pojmy z různých vzdělávacích oblastí (zvláště z výtvarné výchovy, matematiky a českého jazyka). Žáci budou pracovat s materiálem a pomůckami. Cílem bude, aby používané termíny dokázali uplatnit i v dalším vzdělávání. Důležité budou i kompetence komunikativní, především z hlediska srozumitelného ústního projevu a ve vedení dialogu. Bude záležet na vyjadřování názorů a postojů a na vhodné formě obhajoby svých názorů. Z hlediska kompetencí sociálních a personálních budeme vyžadovat respektování pravidel práce v týmu, kde budou svou

činností ovlivňovat kvalitu společné práce. Vzhledem k tomu, že se budeme pohybovat v prostorách galerie, budeme vyžadovat vhodné chování.

Scénář podle modelu E-U-R

Cíle:

- Žák se seznámí s kubistickými díly.
- Žák bude schopen říct vlastními slovy hlavní rysy kubistického díla.
- Žák vyjmenuje některé další kubistické autory, se kterými se setkal v NG.
- Žák bude rozvažovat nad obsahem sdělení obrazu.
- Žák se pokusí najít souvislost s názvem díla a jeho obsahem/vyjádřením.

PŘIVÍTÁNÍ

Ledolamka: *Jakým geometrickým tvarem bys mohl být? A proč?*

Žáci dostanou lepicí papír, ze kterého budou mít za úkol vystříhnout svou jmenovku ve tvaru geometrického tvaru, kterým by mohli být.

cíl ledolamky:

- může se zasloužit o seznámení účastníků
- navození příjemné atmosféry ve skupině
- uvolnění napětí ve skupině
- aktivizace členů skupiny

EVOKACE

Úvodní otázky

Kde se nacházíme?

Co je to za budovu?

Jaký má tato budova tvar?

Co je na této budově zajímavé, neobvyklé?

cíl:

- vtáhnutí žáků do „Veletržního paláce“, do jeho prostor

Od kostky k obrazu

Žáci dostanou do tříčlenných skupin (skupiny rozděleny např. pomocí losování barevných papírků) obálku s různými geometrickými tvary – kruh, ovál, trojúhelník, obdélník, čtverec...

1. úkol:

Rozdělte geometrické tvary do dvou skupin (snad kulaté/hranaté, podle počtu vrcholů,...)

Proč jste tvary rozdělili zrovna takhle?

Máte z různých tvarů různé pocity?

Co vám jednotlivé tvary připomínají?

Co se vše dá s těmi tvary udělat?

2. úkol:

Sestavte z těchto geometrických tvarů nějaký obrazec.

Mohou se tvary překrývat? (Nechat volnou ruku ano/ne.)

3. úkol:

Jednotlivé skupinky hádají, co za obrazec ostatní sestavili.

Jaký máte pocit ze sestavených tvarů?

Očekávané dílčí výstupy:

- Žák si uvědomí, co vše mohou geometrické tvary zastupovat, znázorňovat.
- Žák si uvědomí, že každý geometrický tvar stejně jako každá barva v nás vyvolává nějaký pocit.
- Žák si vyzkouší práci s geometrickými tvary.
- Žák při sestavování obrazce využije nadsázky a stylizace.

UVĚDOMĚNÍ

Jak staví výtvarní umělci?

Společně budeme hledat obraz ve Veletržním paláci. Kdo jako první zahlédne obraz, který se mu zdá podobný jejich předešlé práci, ztichne a zastaví se, nejlépe tak, aby si toho nikdo jiný nevšiml, a vyčká, až si ho lektor/ka všimne (procházka bude záměrně směřovat kolem kubistických obrazů). Celá skupinka zůstane u obrazu Pabla Picassa – Kytaristka.

U obrazu:

Žáci dostanou obálku se slovy (každé slovo je jedno z jmen autora) a jejich úkolem bude pokusit se složit celé jméno autora. Samozřejmě počítáme s tím, že se to nikomu nezdaří. Tato aktivita vede k uvědomění si, že jména lidí se nemusí skládat pouze z jednoho jména a příjmení. Bude následovat krátké povídání o autorovi a odtajnění celého jména.

Pablo Picasso (25. října 1881 – 8. dubna 1973)

Pablo Diego José Santiago Francisco de Paula Juan Nepomuceno Crispín Crispiniano de los Remedios Cipriano de la Santísima Trinidad Ruiz Blasco y Picasso López

Jaký máte z tohoto obrazu pocit?

Co vás napadá, když se na něj díváte?

Mohl by obraz viset jinak? - tři reprodukce obrazu /Kytaristka otočená o 90° = Krajina s domy, Kytaristka otočená o 180° = Muž se sklenicí/

Co na obraze vidíte?

Proč myslíte, že autor použil tyto tvary?

Očekávané dílčí výstupy:

- Žák se seznámí s kubistickým dílem.
- Žák bude přemýšlet nad principy kubistického díla.
- Žák bude na kubistické dílo nahlížet z různých rovin.

REFLEXE

Procházka kolem kubistických obrazů a závěrečná reflexe.

Žáci se uskupí do stejných skupin jako na začátku programu.

úkol:

Ve skupinách prodiskutujte a zhodnoťte své zážitky z dnešního programu.

Popište, co nového jste se dnes dozvěděli a co vás nejvíce zaujalo.

Očekávané dílčí výstupy:

- Žáci budou schopni diskutovat nad daným tématem.
- Žáci budou schopni používat osvojených pojmů.
- Žáci srozumitelně slovně vyjádří svou myšlenku.

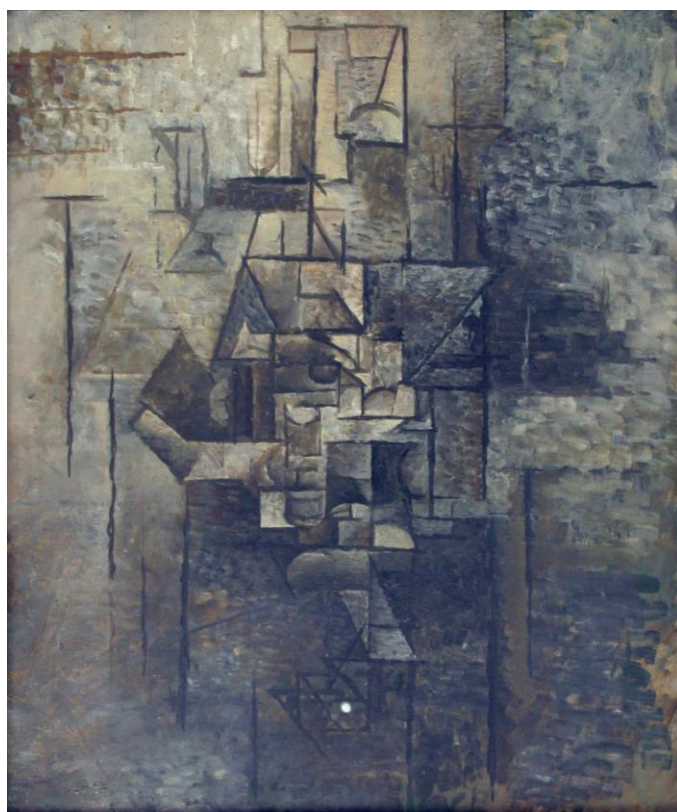

Obrázek 17 *Pablo Picasso – Kytaristka (1911)*

Obrázek 18 *Pablo Picasso – Kytaristka (1911) otočeno o 90° = Krajina s domy*

Obrázek 19 *Pablo Picasso – Kytaristka (1911) otočeno o 180° = Muž se sklenicí*

13 PŘÍPRAVA HODINY – ILUSTRACE KNIHY

Procházková, I.: Pět minut před večeří. Praha, Albatros 1996. ISBN 80-00-00436-4

Ilustrace Václav Pokorný

Jedná se o žánr beletrie, knihu bych zařadila pro mladší školní věk (6-11 let). „*Příběh vypráví o pětileté dívce Babetě, která má ráda tatínkova vyprávění, která chce opakovaně slyšet. Proto pět minut před večeří patří jen jim dvěma. A protože maminčiných pět minut se pokaždé trochu protáhne, holčička se dozví celý svůj příběh - o tom, jak se rodiče seznámili a jak se narodilo miminko Babeta, které však svět kolem sebe nevidělo. Babeta během tatínkova vyprávění znovu zažívá, jak hrozivý a přitom fantastický může být svět slepého dítěte a jak ho svou osobností a fantazií dotváří. Vosy se stávají obrovskými příšerami s velikými zuby, dešťové kapky mají krátké košilky a nahé zadečky, v dopisních schránkách dřímají draci s ostrými zuby. Babetin příběh by byl možná trochu smutný, kdyby nebyl vyprávěn bez sentimentu, s humorem a kdyby neměl ten nejšťastnější konec.*“ (Iva Procházková. Dostupné na WWW: <http://ivaprochazkova.com/2_tpdam/05_pet_minut.html>)

Kniha byla oceněna Rakouskou cenou za dětskou knihu 1993, Cenou německých lékařek 1993, Literární cenou Severního Porýní-Vestfálska 1994 a českou Zlatou stuhou 1996.

Knihu jsem vybrala z toho důvodu, že je poutavě napsaná, obsahuje celou řadu ilustrací a domnívám se, že by mohla sloužit i jako pohádkoterapie⁴. Pro některé děti obnáší návštěva u lékaře, případně pobyt v nemocnici, řadu omezení, kterým nerozumí. Pomocí této knihy si uvědomí, že lékaři jsou jejich kamarádi, že se jim snaží pomoci a ne jim ublížit. Kniha svým obsahem naráží na sociální témata aktuální nejen v dnešní době. S dětmi tedy můžeme hovořit o zrakově postižených, o tom, jak jim můžeme pomoci, jak se chovat/nechovat apod.

---

⁴ „*Pohádkoterapie neboli terapie pohádkou je nová metoda, jak pomoci dítěti s jeho problémy. Je to skvělá relaxační metoda, která získává popularitu na celém světě pro svoji jednoduchost a efektivitu. Pohádkoterapie pomáhá u dětí podporovat představivost a pomáhá dítěti se starostmi – zbavuje jej úzkosti, strachu a obohacuje dítě znalostmi o sobě samém a také o světě. Správně zvolená pohádka může být vhodným řešením určitých životních situací dítěte.*“ (Portál BiblioHelp, „biblioterapie na netu“. Dostupné na WWW: <<http://www.bibliohelp.cz/knihy/pohadkoterapie>>)

Pomocí knihy můžeme žáky upozornit na dvojsmyslnost řečeného a možnost jazykových her, které nám český jazyk zprostředkovává. Důkazem je úryvek z knihy, který jsem vybrala.

"To byl starý pan Matlach," poznamená Babeta. "Já ho znám. On chodí vždycky se psem čurat do parku."

"Cože?" žasne tatínek. "Pan Matlach chodí čurat do parku?"

"Pes," vysvětluje Babeta, "chodí čurat do parku. "Pan Matlach sedí na lavičce a čte si noviny..."

(Procházková 1996, s. 14-15)

Jazykovým úkolem by bylo vymýšlení/hledání jiných dvojsmyslů, které jsou patrné nejen v psané formě, ale i v mluveném projevu.

Např. Zastavili psa, prezidenta přivázali ke stromu.

Zastavili, psa prezidenta přivázali ke stromu.

Lístky nakonec dostala Klára, Adam a Petr tudíž nemohli jít do kina.

Lístky nakonec dostala, Klára, Adam a Petr tudíž mohli jít do kina.

1. Situační východisko:

- četba nebo poslech části vyprávění z knihy Pět minut před večeří (poslech z toho důvodu, že lze v knihovně půjčit amatérský záznam četby dětí libereckých škol v rámci projektu "Děti čtou nevidomým dětem")
- interakce s literárním dílem
- prožitek ze čtení či poslechu
- uplatnění představ

2. Námět:

a) forma motivační: Co si představím, když mám zavázané oči a slyším...?

b) forma popisná: ilustrace literárního díla

3. Učivo:

- rozvoj výtvarného vyjadřování se zaměřením na interakci, umístěním do prostoru, představivost
- rozvíjení aktivní práce s textem a jeho ilustrací
- rozvíjení řešení barevných vztahů

Ročník: 3. ročník ZŠ

4. Výtvarný úkol jako PROBLÉM

a) formulace pro učitele

- výtvarně vyjádřit takovou scénu, která umožňuje zobrazení pomocí fantazie
- vyjádřit svou představu tak, aby se lišila od skutečnosti, ale přesto byla rozpoznatelná
- slovně obhájit vztah mezi kresbou a daným příběhem

b) formulace pro žáky:

- vyberte si scénu, která je pro vás poutavá a tu následně výtvarně zpracujte tak, aby bylo poznat, kdo nebo co na ní je a v jakém prostředí se nachází
- svou práci si musíte obhájit ve vztahu k příběhu

5. Klíčová slova: interakce, představa, nadsázka, fantazie

6. Didaktická analýza úkolu:

a) smysl (cíle):

- rozvoj poznávacích procesů: fantazie, představivosti
- rozvoj výtvarné tvořivosti
- percepční schopnosti: intelektové dovednosti, znalosti, poznatky

b) dílčí úkoly (ú1,ú2,ú3) jako výtvarné problémy:

- ú1. Určit scénu z příběhu, která bude následně výtvarně zpracována.
- ú2. Výtvarně zpracovat-kresbou danou scénu na formát A4.
- ú3. Zhodnotit a obhájit si svou práci s vysvětlením vztahu k příběhu.

c) výtvarné vyjadřovací prostředky:

- výtvarné elementy: linie, barva, plocha
- vztahy mezi elementy: kontrast, pozadí, proporcionalita, dynamičnost
- přístupy k tvorbě: nadsázka, náznak, stylizace
- techniky: kolorovaná kresba
- instrumenty: suché pastely
- materiály: kreslicí karton velikosti A4

d) druh výtvarných činností a jejich konkrétní podoby:

- výtvarná imaginace

- zobrazující volná tvorba

e) kritéria hodnocení:

- splnění všech zadaných úkolů
- vztah kresby k danému příběhu
- rozpoznatelnost postav a prostředí
- výtvarné řešení plochy

f)“přidaná hodnota“

- aby byla ilustrace poutavá, je dobré si zvolit scénu, která něco vypovídá
- musím si dobře rozvrhnout pracovní plochu

7. Kontextové zajištění:

- výtvarný kontext výukový = návaznost výtvarných problémů v delším časovém úseku jako **metodická řada**
- výtvarný námět může mít návaznost v delším časovém úseku, kdy budou realizovány související náměty, např. výroba pomůcek pro nevidomé, tvorba knih pro nevidomé apod. Případně pak další náměty vztahující se k četbě knihy Pět minut před večeří. Je brán ohled na to, aby si žáci v celé návaznosti zkusili různé výtvarné techniky, jak tradiční, tak netradiční jako je digitalizace (oživení nakresleného).
- výtvarný kontext oborový = návaznost zadaných výtvarných úkolů a **oblasti všech výtvarných jevů „mimo školu“**, zejména kontext výtvarného umění
- výtvarný úkol přesahuje do praxe ilustrátorů knih a pochopení důležitosti ilustrací a přebalů v dětské knize. Navážeme na porovnání jejich ilustrací s původní ilustrací knihy a jiných knih. (Originál ilustrace v knize zůstane po čas činnosti utajena, aby děti v činnosti neovlivňovala.)
- kontext dalších vzdělávacích obsahů a aktivit dětí přesahuje do dalších oblastí vzdělávání a životní zkušenosti. Pevnou vazbu má s českým jazykem a literaturou a se vzdělávací oblastí člověk a jeho svět.

14 PŘÍPRAVA HODINY – ILUSTRAČNÍ MALBA

Seifert, J.: Šel malíř chudě do světa. Praha, Olympia 2000. ISBN 80-7033-663-3

Kresby Mikoláš Aleš

Básnická sbírka je určena především dětem. Jaroslav Seifert se nechal inspirovat kresbou Mikoláše Aleše, básně jsou tedy doprovodem k jeho obrazům. Seifert píše o věcech, které nám připadají samozřejmé, ale jeho básně jsou hluboké, optimistické, místy naivní, romantické. Píše o kouzlu naší přírody, o koloběhu ročních období, o lidech a životě.

K interpretaci jsem vybrala báseň s názvem Pávi, jejímž prostřednictvím chci žáky naučit míchání barev a seznámit je s pojmem barevný kruh.

Pávi

Jaroslav Seifert

Jsou ze zámku, z cizího kraje
a křičí na nás nehezky.

Uvykli asi na lokaje,
na hraběnky a komtesky.

A proto asi bez pozdravu
odvracejí svou hezkou hlavu
a chodí pyšně v korunce.

Vždyť z vějíře jim každou chvíli

vyletí motýl přespanilý
a letí vzhůru do slunce.

Obrázek 20 Páv korunkatý
(Dostupné na WWW: <http://nd01.jxs.cz/975/051/a68aa934e0_32595549_o2.jpg>)

Sbírka obsahuje básně dobře zapamatovatelné, z toho důvodu bych je použila k recitaci. V rámci hodiny by se žáci seznámili s básníkem a jeho sbírkou, případně s dalšími básněmi.

1. Situační východisko:

- četba básně Pávi od Jaroslava Seiferta
- interakce s literárním dílem

- prožitek ze čtení či poslechu
- uplatnění představ
- prostor ozvláštněný sklenicemi naplněnými vodou

2. **Námět:**

a) forma motivační: Páví paleta, aneb co se stane, když kápnu do vody dvě barvy?

b) forma popisná: namíchání celého spektra barev

3. **Učivo:**

- míchání barev, barevný kruh, teplé a studené barvy, základní barvy
- vytvoření širšího spektra barev
- rozvoj představivosti
- rozvíjení řešení barevných vztahů

Ročník: 3. ročník ZŠ

4. **Výtvarný úkol jako PROBLÉM**

a) **formulace pro učitele**

- namíchat celé spektrum barev, zavařovací láhve s obarvenou vodou
- vyjádřit svou představu pávího ocasu
- slovně obhájit vztah mezi malbou a čteným textem
- pozorovat, co se stane při zapuštění dvou barev do vody. Objevit, co se stane při jejich smíchání.

b) **formulace pro žáky:**

- zkusíme experiment... Zjisti, co se stane po kápnutí jedné barvy do sklenice s vodou. Co se stane, když přidáš další barvu? Když je zamícháš? Jak by asi mohlo vypadat páví peří?

5. Klíčová slova: interakce, představa, nadsázka, fantazie, barevný kruh, teplé a studené barvy, míchání barev

6. **Didaktická analýza úkolu:**

a) **smysl (cíle):**

- rozvoj poznávacích procesů: fantazie, představivosti
- rozvoj výtvarné tvořivosti
- percepční schopnosti: intelektové dovednosti, znalosti, poznatky

- seznámení se s barevným kruhem a jeho možným dělením na teplé a studené barvy, uvědomění si stejného procesu při míchání barev na paletě
- rozvoj a aktivizace slovní zásoby, rozvoj verbální komunikace

b) dílčí úkoly (ú1,ú2,ú3) jako výtvarné problémy:

- ú1. Experiment - namíchat celé spektrum barev (barevná voda v zavařovacích láhvích).
- ú2. Slovní popis sousedovi, co jsme objevili.
- ú3. Výtvarně zpracovat – malbou - představu pavího peří na čtvercový formát.
- ú4. Zhodnotit a obhájit si svou práci s vysvětlením vztahu použitých barev.

c) výtvarné vyjadřovací prostředky:

- výtvarné elementy: barva, plocha
- vztahy mezi elementy: kontrast
- přístupy k tvorbě: nadsázka
- techniky: malba, experiment
- instrumenty: vodové barvy
- materiály: hrubá čtvrtka, čtvercový formát, štětce, barvy, zavařovací lahve

d) druh výtvarných činností a jejich konkrétní podoby:

- nezobrazující volná (explorační) tvorba
- výtvarná imaginace
- výtvarné vnímání

e) kritéria hodnocení:

- experiment bez hodnocení
- vztah malby k dané básni

f)“přidaná hodnota“

- musím si dobře rozmyslet barevnost
- je dobré si vzít výrazné, kontrastní barvy

7. Kontextové zajištění:

- výtvarný kontext výukový = návaznost výtvarných problémů v delším časovém úseku jako **metodická řada**
- osvojení si míchání barev a dělení na teplé a studené barvy. Možnost využití v další hodině na podobné téma s ohledem na vyzkoušení si různých výtvarných technik.

- výtvarný kontext oborový = návaznost zadaných výtvarných úkolů a **oblasti všech výtvarných jevů „mimo školu“**, zejména kontext výtvarného umění
- téma se týká vzdělávací oblasti člověk a příroda
- výtvarný úkol přesahuje do praxe chemiků, experiment s mícháním barev. A do praxe dekoratérů, jelikož z maleb můžeme skládat mozaiku.
- aplikace techniky míchání barev i v jiných oblastech, prohloubení senzibility k okolnímu světu, vnímání barevné škály

Obrázek 21 *Míchání červené a žluté barvy*

Obrázek 22 *Míchání modré a žluté barvy*

15 VÝTVARNÁ ŘADA – JAK SE CHODÍ DO HAJÁNEK?

15.1 Příprava hodiny – Co se skrývá ve skvrně?

1. Situační východisko:

- činnosti spojené se spánkem, usínáním, sny
- inspirace výtvarným dílem a činností Vladimíra Boudníka

2. Námět:

a) **forma motivační:** Jak se chodí do hajánek?

b) forma popisná: Když večer uleháme do postele a kolem našeho domu projede auto, vidíme na zdi stíny, kterých se můžeme bát. Naše fantazie pracuje naplno a my si představujeme „bubáky“ ...

3. Učivo:

- prostředky pro vyjádření fantazie, představ a osobních zkušeností
- rozvoj představivosti
- manipulace s objekty a umístění v prostoru

Ročník: 2. ročník ZŠ

4. Výtvarný úkol jako PROBLÉM

a) formulace pro učitele

- dokreslování do fotek promítaných na interaktivní tabuli
- inspirace činností Vladimíra Boudníka
- obtisk papíru namočeného v tuši a po zaschnutí dokreslování představ
- seznámení s pojmem lettrismus

b) formulace pro žáky:

- Na interaktivní tabuli se pokuste dokreslit svou představu, jak by se mohl změnit např. mokrá flek na zdi v umělecké dílo? Vidíte na obraze něco, co by se dalo pomocí tužky a vašeho zásahu změnit, dotvořit, zvýraznit?
- Prohlédněte si obrazy malířů, kteří ve svém díle použili písmo. Jak na Vás působí? Myslíte, že nám tím něco autor sděluje? Proč autor písmo použil?
- Vezměte si list papíru, zmačkejte ho/přeložte/poskládejte tak, aby po namočení do nádoby s tuší a obtisknutí na čistý list papíru vytvořil jeho obtisk zajímavý útvar.
- Ten po zaschnutí dokreslíte/dotvoříte pomocí černého fixu, tuší.

5. Klíčová slova: grafika, sny, fantazie, představivost, hledání, dotváření

6. Didaktická analýza úkolu:

a) smysl (cíle):

- seznámení žáků s grafickými technikami
- rozvoj poznávacích procesů: fantazie, představivosti
- rozvoj výtvarné tvořivosti

b) dílčí úkoly (ú1,ú2,ú3) jako výtvarné problémy:

- ú1. Povídání si o činnostech spojenými se spaním.
- ú2. Prohlížení si fotografií a prací V. Boudníka a dalších autorů.
- ú3. Dokreslování motivů.
- ú4. Otisk, zaschnutí a dotváření.

c) výtvarné vyjadřovací prostředky:

- výtvarné elementy: plocha
- vztahy mezi elementy: kontrast, asymetrie, dynamičnost
- techniky: otisk (příprava na grafickou práci)
- instrumenty: tuš, černý fix
- materiály: čtvrtka papíru, kancelářský papír

d) druh výtvarných činností a jejich konkrétní podoby:

- výtvarná tvorba – výtvarná hra (hledání zajímavého jevu a jeho dotváření)
- výtvarná imaginace
- výtvarné vnímání

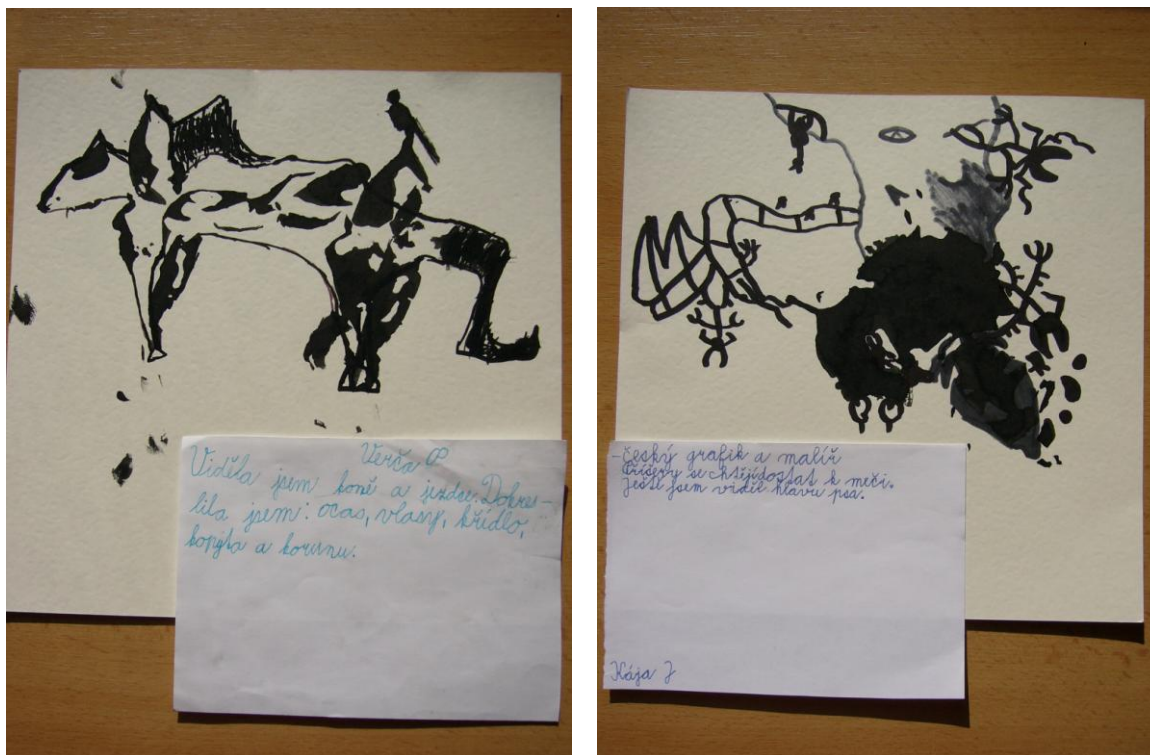
e) kritéria hodnocení:

- vzhledem k tomu, že se jednalo o výtvarnou hru, nebyla stanovena kritéria hodnocení. Samozřejmostí bylo, že jsme v závěrečném hodnocení mluvili o vyřešení otisku na plochu papíru a následné dokreslování. Každé dítě svou práci představilo a následně napsalo, co v otisku vidělo a následně dokreslilo.

7. Kontextové zajištění:

- výtvarný kontext výukový = návaznost výtvarných problémů v delším časovém úseku jako **metodická řada**
- vycházela jsem od skutečné představy k fantazii, v dalších hodinách je možné se snění věnovat v jiném kontextu
- výtvarný kontext oborový = návaznost zadaných výtvarných úkolů a **oblasti všech výtvarných jevů „mimo školu“**, zejména kontext výtvarného umění
- inspirace prací V. Boudníka, které mohou žáci vidět na výstavách, pojem lettrismus a ukázky práce malířů
- kontext dalších vzdělávacích obsahů a aktivit dětí (**„přesah“ do ostatních oblastí vzdělávání a životní praxe**): prostřednictvím mluveného a psaného projevu byly

využity mezipředmětové vztahy s českým jazykem a prohloubení estetické výchovy

Obrázek 23 Otisky s popisem

15.2 Příprava hodiny – Profil hlavy

1. Situační východisko:

- činnosti spojené se spánkem, usínáním, sny
- inspirace obrázky s vyobrazením profilu hlavy

2. Námět:

a) forma motivační: Odkud přichází sny?

b) forma popisná: Když večer usínáme a začínají se nám zdát sny, musí odněkud vycházet. Něco musí dát znamení, že spíme, aby se nám ony sny mohly zdát. Odkud jsou sny vysílány? Jak vypadá lidská hlava, když se na sebe podíváme z boku (tj. z profilu)? Nakreslete profil hlavy a do centra snů Váš sen. Každý sen má svou atmosféru, je něčím zvláštní, díky tomu si ho pamatujeme. Vystihněte tedy jeho atmosféru.

3. Učivo:

- obrysová linie profilu hlavy
- prvky vizuálně obrazného vyjádření – linie, tvar

- přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením – hledisko jejich vnímání (vizuální, haptické), hledisko jejich motivace (založené na smyslovém vnímání)
- prostředky pro vyjádření fantazie, představ a osobních zkušeností
- rozvoj představivosti
- umístění v prostoru

Ročník: 2. ročník ZŠ

4. Výtvarný úkol jako PROBLÉM

a) formulace pro učitele

- obkreslování profilu hlavy na fotkách promítaných na interaktivní tabuli
- kresba obrysu hlavy a do mozkové části (centra snů) nakreslit, o čem se „hlavě“ může zdát
- vystižení atmosféry snu
- popis snu

b) formulace pro žáky:

- Na interaktivní tabuli obkreslete profil hlavy.
- Pohlad'te si obličej přes čelo, nos, pusu, bradu, krk a pak také po vlasech, abyste si uvědomili, jaký tvar a výstupky má vaše hlava (obličejová část).
- Nakreslete voskovkami profil hlavy a do mozkové části sen.
- Popište obsah snu.

5. Klíčová slova: profil hlavy, mozková část, kresba, sny, lineární vyjádření, silueta

6. Didaktická analýza úkolu:

a) smysl (cíle):

- seznámení žáků s termínem profil hlavy
- rozvoj poznávacích procesů: fantazie, představivosti
- rozvoj výtvarné tvořivosti

b) dílčí úkoly (ú1,ú2,ú3) jako výtvarné problémy:

- ú1. Prohlédněte si obrázky, liší se od sebe něčím nebo mají naopak něco společného? (obrázky profilu hlavy)
- ú2. Pohlad'te si obličej – od čela, přes nos, ústa až ke krku, nyní se pohlad'te po vlasech (mozková část).
- ú3. Prohlédněte si spolužáka, jaký má tvar hlavy?

- ú4. Nakreslete obrysem profil hlavy a do mozkové části nakreslete sny, které se Vám zdají/zdály.

c) výtvarné vyjadřovací prostředky:

- výtvarné elementy: linie, plocha
- vztahy mezi elementy: proporcionalita, stabilita
- techniky: kresba
- instrumenty: voskovky
- materiály: balicí papír, černá čtvrtka

d) druh výtvarných činností a jejich konkrétní podoby:

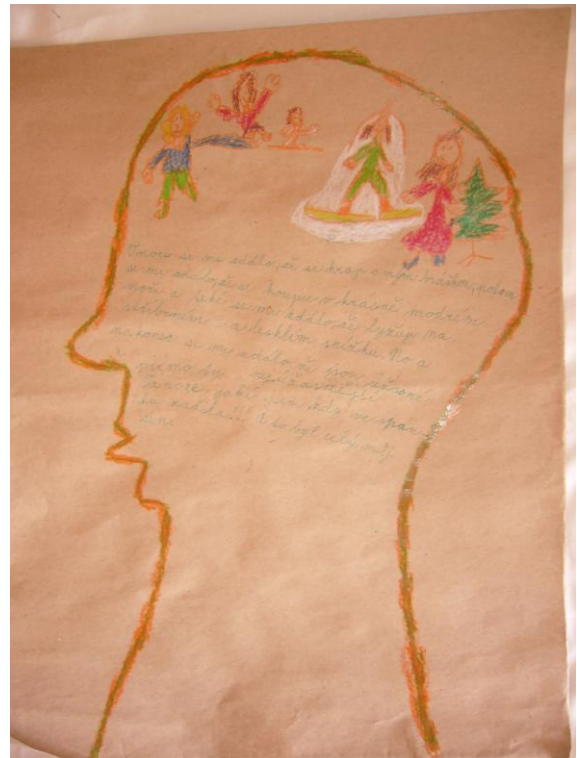
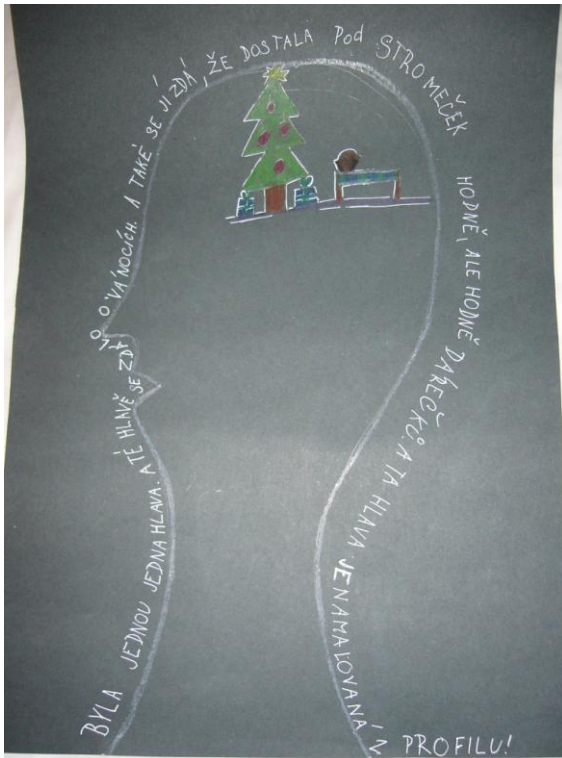
- výtvarná tvorba volná – zobrazující
- výtvarné vnímání

e) kritéria hodnocení:

- žáci se s profilem hlavy teprve seznamovali, pozitivně jsem hodnotila jejich snahu o zobrazení a zaujetí pro činnost. Hodnotila jsem základy proporce obličeje. Kresba snů byla doplňkovou činností a motivací, svým způsobem nápaditě zaplnění prázdného prostoru, doplněné o slovní popis.

7. Kontextové zajištění:

- výtvarný kontext výukový = návaznost výtvarných problémů v delším časovém úseku jako **metodická řada**: v minulé hodině jsme mluvili o spaní, snech, pocitech, proto tato hodina pokračovala ve výtvarné řadě snění.
- výtvarný kontext oborový = návaznost zadaných výtvarných úkolů a **oblasti všech výtvarných jevů „mimo školu“**, zejména kontext výtvarného umění
- žáci si uvědomili, že i objekty kolem nás jsou výtvarně zpracovány, konkrétně na ukázce mincí s vyobrazením profilu
- kontext dalších vzdělávacích obsahů a aktivit dětí (**„přesah“ do ostatních oblastí vzdělávání a životní praxe**): v hodině byly využity mezipředmětové vztahy s předmětem člověk a jeho svět, neboť jsme se zabývali lidským tělem (obličejem), prostřednictvím mluveného a psaného projevu byly využity mezipředmětové vztahy s českým jazykem a prohloubení estetické výchovy

Obrázek 24 Profil hlavy s popisem snu

16 PŘÍPRAVA HODINY – SEZNÁMENÍ S VÝTVARNÝMI DÍLY

Brukner, J.: Obrazárna, všelijaké malování ke čtení a ke koukání. Praha, Albatros 1982.

ISBN 13-849-82

Obrazy českých a zahraničních malířů

Námětem do hodin výtvarné výchovy s propojením českého jazyka je kniha Josefa Bruknera: Obrazárna. V knize jsou básnickými slovy podané popisy a výklady obrazů. Dalo by se říci, že je to poetický průvodce po dějinách tradičního i moderního umění. Objevuje se zde dialog se čtenářem textu a pozorovatelem obrazu.

Po vzoru Bohuslava Hoffmanna (Hoffmann 2006, s. 45) jsem se zaměřila na Bruknerovu báseň Tvář léta, která je inspirována obrazem manýristického malíře žijícího na pražském císařském dvoře Rudolfa II. Giuseppe Arcimbolda⁵.

⁵ Giuseppe Arcimboldo (asi 1527 - 11. července 1593)- italský malíř. Vymyslel typ podobizny: „sestavené z částí zvířat, květin, zeleniny, ovoce nebo obyčejných věcí denního života“ komponovaných do podoby lidské hlavy. Některé obrazy jsou satirické portréty osobností od dvora, jiné jsou alegorické personifikace (Jaro, Léto a další), vycházející z filozofické teorie makrokosmu a mikrokosmu.“ (Šabouk 1975, s. 16)

Tvář léta

*Léto letí, léto běží
všude kolem nás,
uvidět ho můžem stěží,
když je to jen čas.
Sotva navštíví nás krátce,
už je zase na odchodu,
jen hromádka sladkých plodů
zbude po něm na zahrádce.
A tu právě
kdesi v trávě
mezi lupeny
hledá malíř obraz léta
zakutálený.*
(Brukner 1982, s. 25)

Obrázek 25 Giuseppe Arcimboldo - Summer
(Dostupné na WWW: <<http://www.canvasreplicas.com/Arcimboldo.htm> >)

J. Brukner napsal báseň o čase. Můžeme tedy se žáky hledat motiv času a obsah obrazu, z něhož je složen. Konkrétní plody v básni nenajdeme, ale musíme je hledat na obraze. Žákům ukážeme další obrazy malíře, které jsou nevšední svým ztvárněním. Obraz Léto patří do řady alegorických obrazů (Jaro, Léto, Podzim, Zima).

Prostřednictvím knihy se žáci seznámí se známými, ale i méně známými výtvarnými autory, s jejich dílem, které je vždy doplněno básní Josefa Bruknera.

Obrázek 26 Podzim, jaro, zima
(Dostupné na WWW: <<http://www.canvasreplicas.com/Arcimboldo.htm> >)

Josef Brukner napsal ještě další publikaci, která se věnuje obrazům. Kniha Pojd'te s námi za obrazy aneb... Malování zvířat, je o zvířatech a malování. Autor dává návod, jak namalovat všelijaká zvířata a jeho myšlenky jsou podporovány obrazy malířů, grafiků a ilustrátorů. V knize jsou obrazy doplněny texty a básněmi. Každá kapitola začíná: Jak namalovat... Publikace bude bezesporu výtečným pomocníkem v hodinách výtvarné výchovy, neboť obsahuj řadu ukázek výtvarných děl. Za pomoci mezipředmětových vztahů ji jistě můžeme integrovat do hodin českého jazyka.

16.1 Příprava hodiny – Putování pravěkem

Druhou básní, kterou jsem si vybrala k přípravě hodiny je báseň s názvem První malíř, která je doplněna obrázkem jeskynní malby z Lascaux.

První malíř

*Je tomu asi 20 000 let,
veliký široširý svět
byl tady dosud bez malíře.
Až jeden lovec přišel do jeskyně
a rukou namočenou v hlíně
namaloval tu na zed' zvíře.*

*Jen díky tomu okamžiku,
pánové,
můžem dnes vidět souboj býků
z doby tak strašně
ledové.*

(Brukner 1982, s. 11)

Obrázek 27 Jeskynní malba Lascaux
(Dostupné na WWW: <<http://jeskynni-malba.navajo.cz/jeskynni-malba.jpg>>)

Předkládaná výtvarná řada byla realizovaná ve 2. třídě na ZŠ Veronské náměstí, Veronské náměstí 20/391, Praha 10. Cílem bylo seznámení žáků s pravěkem. Žáci byli tématem zaujati. Hodiny byly doplněné promítáním obrázků z dochovaných jeskynních maleb. Povídání o významu těchto nálezů. V každé hodině jsme pracovali s textem, kde jsme zjišťovali informace o pračlověku, jak žil, čím se živil atd.

1. Situační východisko:

- četba básně První malíř od Josefa Bruknera
- interakce s literárním dílem
- prožitek ze čtení či poslechu
- uplatnění představ

2. Námět:

a) forma motivační: Jak si vyzdobit jeskyni?

b) forma popisná: namíchání barevné škály, obrysová kresba

3. Učivo:

- míchání barev
- nanášení barvy v ploše
- malba
- rozvoj představivosti
- rozvíjení řešení barevných vztahů

Ročník: 2. ročník ZŠ

4. Výtvarný úkol jako PROBLÉM

a) formulace pro učitele

- malba podkladu jeskyně, míchání barev, zapouštění
- vyjádření představ
- slovně obhájit vztah mezi malbou a čteným textem
- práce ve skupině

b) formulace pro žáky:

- jak vypadala jeskyně, kde žil pravěký člověk? Jak ji „zdeobil“ a proč? Namalujte podklad jeskyně a po vzájemné domluvě ve skupině ji vyzdobte kresbou podobně, jako to dělali pravěcí lidé.

5. Klíčová slova: interakce, představa, nadsázka, fantazie, malba, kresba, míchání barev

6. Didaktická analýza úkolu:

a) smysl (cíle):

- rozvoj poznávacích procesů: fantazie, představivosti
- rozvoj výtvarné tvořivosti

- percepční schopnosti: intelektové dovednosti, znalosti, poznatky
- seznámení se s výtvarnou technikou a použitím jiných pomůcek, než je štětec
- rozvoj a aktivizace slovní zásoby, rozvoj komunikace verbální

b) dílčí úkoly (ú1,ú2,ú3) jako výtvarné problémy:

- ú1. Rozdělení se do skupin.
- ú2. Nanášení barvy v ploše pomocí houbičky.
- ú3. Dokreslování pravěkých znaků.
- ú4. Zhodnotit a obhájit si svou práci s vysvětlením zobrazovaného.

c) výtvarné vyjadřovací prostředky:

- výtvarné elementy: barva, plocha, kresba
- vztahy mezi elementy: kontrast
- přístupy k tvorbě: nadsázka
- techniky: malba, kresba
- instrumenty: vodové barvy, tuš, černé pero, houbička
- materiály: arch balicího papíru

d) druh výtvarných činností a jejich konkrétní podoby:

- nezobrazující volná tvorba
- výtvarná imaginace
- výtvarné vnímání

e) kritéria hodnocení:

- vztah malby k dané básni
- podklad a kresba

f)“přidaná hodnota“:

- rozmýšlení si barevnosti pokladu (skála) a vhodnost zobrazovaného

7. Kontextové zajištění:

- výtvarný kontext výukový = návaznost výtvarných problémů v delším časovém úseku jako **metodická řada**
- hodině předcházela kolorovaná kresba pračlověka doplněná textilní koláží. Následuje výzdoba jeskyně – jeskynní kresby, výroba talismanu pomocí reliéfu a kresba pravěkých zvířat. Žáci si osvojili míchání barev a jejich nanášení, seznámili se s novými termíny a technikami.

- výtvarný kontext oborový = návaznost zadaných výtvarných úkolů **a oblastí všech výtvarných jevů „mimo školu“**, zejména kontext výtvarného umění
- téma se týká vzdělávací oblasti jazyk a jazyková komunikace z pohledu prvních záznamů člověka, zejména dějiny výtvarné kultury
- prohloubení senzibility k okolnímu světu, vnímání barevné škály

16.2 Navazující výtvarné úkoly

Námět: Pravěký člověk

Učivo: kresba lidské postavy tuší, textilní koláž

Výtvarný úkol: Žáci nakreslí postavu pračlověka, kterou vystříhnou a posléze „oblečou“ do kůží. Uvědomění si proporce těla a přihlídnutí k podobě pračlověka.

Klíčová slova: kresba, pravěký člověk, postava, koláž

Technické realizační prostředky: kolorovaná kresba doplněná textilní koláží

Námět: Talisman jako ochrana tlupy

Učivo: práce s modelínou, reliéf

Výtvarný úkol: Žáci zpracují modelínu a vytvoří z ní mističku, v níž udělají reliéf. Do připravených forem lití sádry a tuhnutí.

Klíčová slova: reliéf, talisman, modelína, forma, motiv

Technické realizační prostředky: zpracování modelíny, práce s ní při výrobě reliéfu

Námět: Pravěká zvířata

Učivo: kresebné zobrazení zvířete

Výtvarný úkol: Kresba pravěkých zvířat. Povídání si o chování na výstavě.

Klíčová slova: reliéf, kresba, pravěké zvíře, výstava, galerie

Technické realizační prostředky: kresba křídami na balicí papír

Obrázek 28 *Jeskynní kresba – práce žáků*

Obrázek 29 *Instalace výstavy
Ukázka všech úkolů výtvarné řady.*

17 PRAHA LUCEMBURSKÁ V OBRAZECH

Zmínila bych, že zajímavou a na ilustrace velice bohatou knihou, je kniha Praha Lucemburská v obrazech, jejímž autorem je František Kadlec. Barevná kniha se týká Prahy. Skrze velké barevné ilustrace a prostřednictvím kouzelníka Žita a dvou dětí ze současnosti pronikají čtenáři do lucemburské Prahy a poznávají její historii a místa, která dnes vypadají úplně jinak. Jistě každý ví, že za vlády Karla IV. Praha vzkvétala, ale jak přesně se v té době žilo, jak Praha vypadala, jak se lidé oblékali, co jedli, kde bydleli... to ví málokdo. Kniha dává prostor k bádání a objevování. Ačkoli má kniha pouze 30 stran, je to studnice informací, kde vyprávění Františka Kadlece doplňuje bohatá ilustrace Petra Urbana.

Kniha je bezesporu výborným doplňkem k výuce českých dějin. Obsahuje přehledný rodokmen lucemburské dynastie a slovníček pojmů. Knihu však mohou využít v hodinách i učitelé výtvarné výchovy, jejímž prostřednictvím se mohou zaměřit na architekturu této doby a může posloužit jako námět k výtvarným činnostem.

18 PŘÍPRAVA HODINY – KALIGRAMY aneb KRESLENÍ PÍSMENY

Téma: Kaligramy aneb kreslení písmeny

Třída: 4. ročník

Časová dotace: 3 vyučovací hodiny

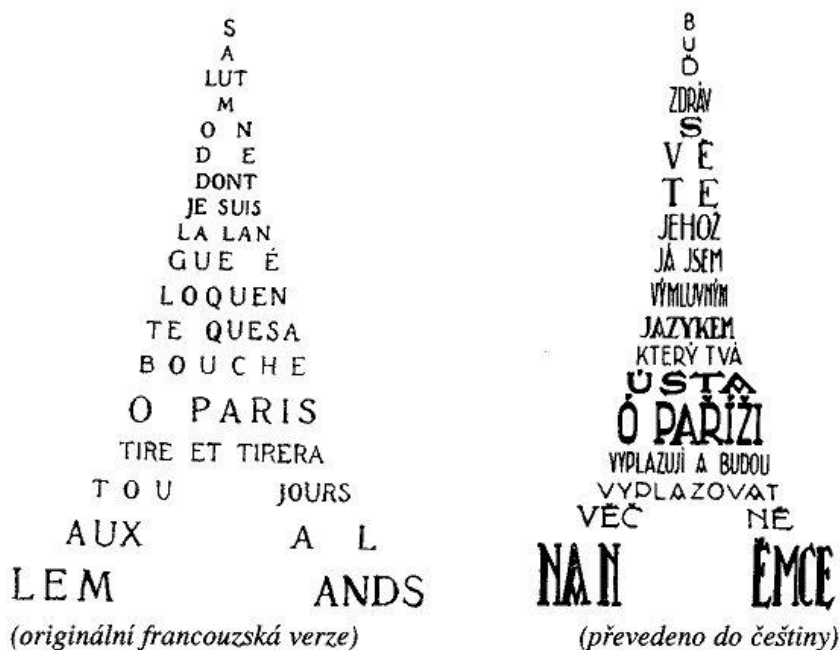
Vzdělávací oblasti: jazyk a jazyková komunikace, umění a kultura, informační a komunikační technologie

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova

Klíčové kompetence: kompetence k učení (vyhledávání informací, propojení a efektivní využití v procesu učení, tvůrčích činnostech a v praktickém životě), kompetence k řešení problémů (žák hledá nejrůznější varianty řešení, využívá podobnosti a odlišnosti znaků, nenechá se odradit nezdarem), kompetence komunikativní (žák se vyjadřuje srozumitelně, rozumí obsahu sdělení, využívá informace k rozvoji vlastních vědomostí, využívá pro komunikaci běžné informační a komunikační prostředky, přemýšlí o nich), kompetence pracovní (žák reálně posoudí výsledek své práce i práce ostatních, využívá získané znalosti a zkušenosti, zvládá základní pracovní dovednosti)

Kritéria hodnocení: práce s textem a materiálem, vlastní nápady na zpracování, prezentace

Evokace: Položím dětem otázku: Může být báseň obrazem? Může být obraz básní? Předpokládám, že po těchto otázkách zahájíme diskuzi a v závěru vyvodíme, že se slovo a obraz vzájemně prolínají. Prostřednictvím diskuze se dostaneme k obrázkům kaligramů, na nichž si názorně ukážeme, že i báseň může být obrazem a naopak. (Použiji kaligramy francouzského básníka Guillaume Apollinaire – Eiffelovu věž, jeden v originále, druhý v českém překladu.) V tuto chvíli nevysvětluji pojem kaligram, zaměřujeme se pouze na obrázky. Ptám se žáků: Co vidíte na obrázku? Každý žák si na list papíru запиše, čeho si všiml, co ho zaujalo atd. Jsou obrázky stejné? Pokud ne, v čem se liší? Který je podle Vašeho názoru originál? Viděli jste někdy podobné obrázky? Co byste potřebovali umět, abyste byli schopni podobné obrázky sami vytvořit?

Obrázek 30 Kaligram - Guillaume Apollinaire
(Dostupné na WWW: <<http://www.ceskaliteratura.cz/translat/apollin.htm>>)

(poznámka: Formální podoba této básně je symbolem Paříže – Eiffelova věž. Písmena jsou rozmístěna tak, že kopírují model stavby, její konstrukci. Vizuální podoba je jasná a pomocí doslovného překladu z francouzštiny je nám známý i obsah básně, její význam.)

Uvědomění: Žáci se pokoušejí sami definovat, co znamená pojem kaligram. Pojem bude napsaný na tabuli a úkolem žáků bude rozdělit se do 3 skupin. Každá skupina se zaměří na jeden úkol. Jedna skupina bude hledat význam slova ve slovnících a v další literatuře, druhá skupina hledá na internetu, třetí skupina se snaží najít pomocí internetu a knih další ukázky kaligramů. Po skončení práce každá skupina pojem krátce vysvětlí před celou třídou a třetí skupina nás seznámí s obrázky dalších kaligramů a jejich autorů.

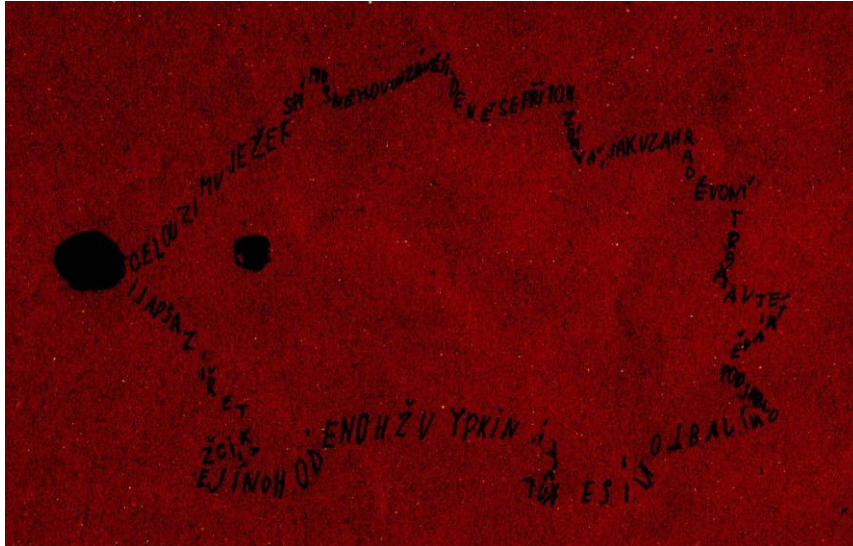
Cílem této aktivity není pamětní osvojování pojmu, ale spíše práce s textem a komunikačními technologiemi a prezentace, která slouží k zorientování se v oblasti a osvojení si pojmu. Vzhledem k tomu, že pracují ve skupině, dodržují pravidla skupinové práce, získávají informace k vybranému tématu, třídí je, posuzují a prezentují. Žáci získávají nové zkušenosti ze spolupráce, pracují s různými informačními zdroji, vytvářejí, písemně zaznamenávají a diskutují.

Cílem je dovednost prezentace a práce v týmu.

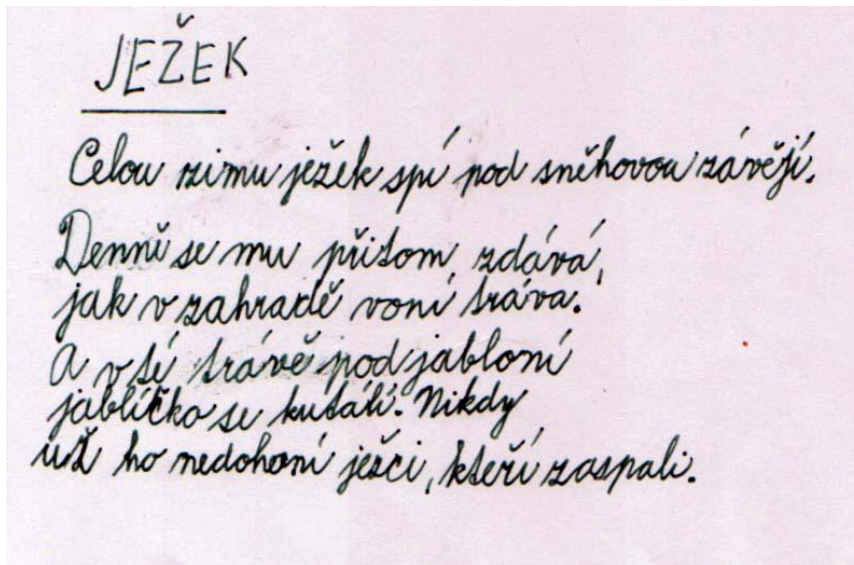
Následuje vlastní tvorba žáků, mohou pracovat samostatně nebo ve dvojici. Zadání úkolu: pokuste se vytvořit vlastní kaligram. Buď vlastním písmem, případně na počítači.

Reflexe: Žáci formulují poznatky, vyhodnocují získané zkušenosti, shrnují výsledky a průběh práce. Představují a komentují své výtvary. Na závěr se zeptám: „Měli jste při zpracování úkolu nějaký problém, který jste museli překonat?“ Pokud někteří vytvořili kaligram na PC, budeme kaligramy porovnávat s těmi, které byly psané rukou. Výsledky budou jistě rozmanité stejně jako pracovní postup.

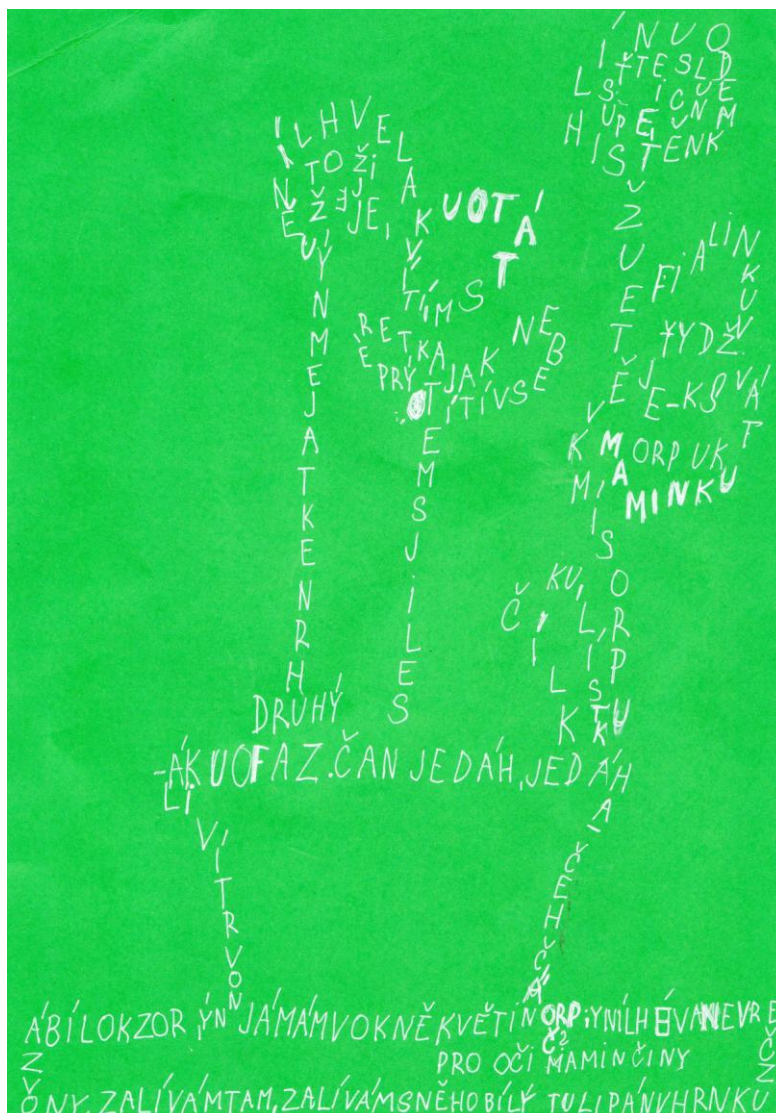

Obrázek 31 Ukázka práce žáka
Marek (10 let)

Obrázek 32 Báseň Ježek
(Ladová 2003, s. 24)

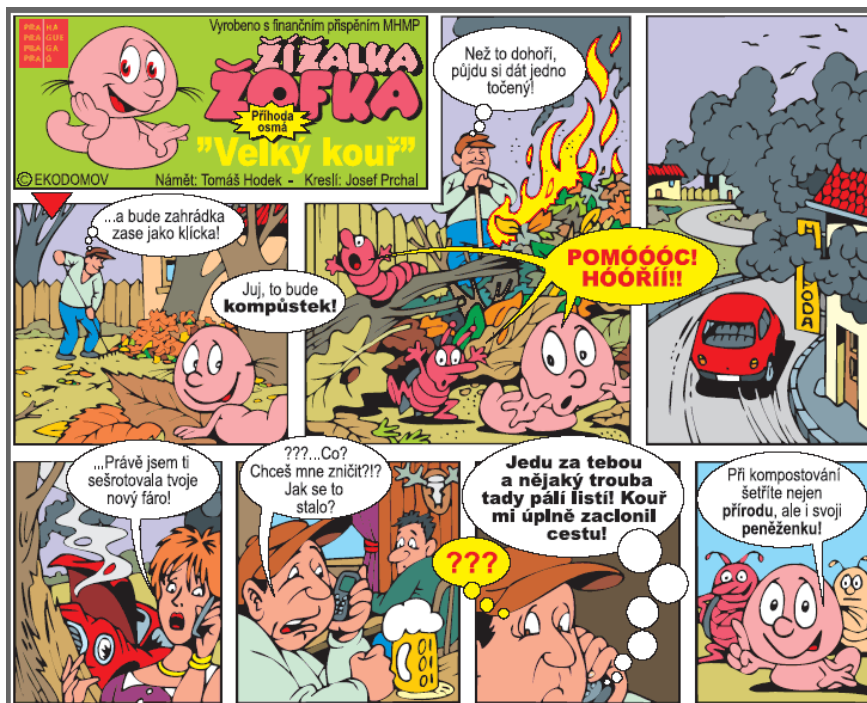
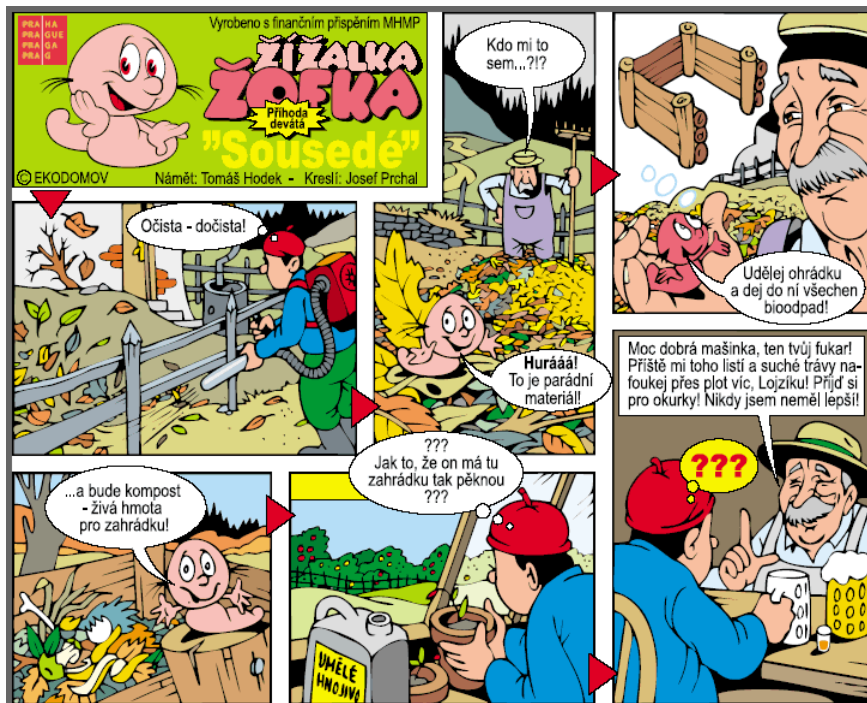

Obrázek 33 Ukázka práce žákyně Marie (10 let), (Mašek 1965, s. 79)

19 DOTVÁŘENÍ KOMIKSU

Komiks představuje další z forem propojení českého jazyka a výtvarné výchovy. Téma jsem využila v hodině Člověk a jeho svět. Na podzim jsme se žáky mluvili o práci na zahradě a o činnostech s tím spojenými. Vytiskla jsem žákům již napsaný komiks, ve kterém jsem ovšem vymazala text. Úkolem tedy bylo prohlédnout si pozorně obrázky, aby pochopili popisovanou situaci, a snažit se text doplnit. Komiks patřil do ekologické výchovy, tudíž se k probíranému tématu skvěle hodil. Prostřednictvím žížaly Žofky se dozvěděli o výhodách kompostu a uvědomili si, že listí se nemá pálit, ale naopak uložit na kompost. Na internetových stránkách EKODOMOV (www.ekodomov.cz) jsou kvízy s ekologickými tématy, které děti po skončení činnosti vyplňovaly a učily se tak o biodpadu, o třídění odpadu atd. V závěru hodiny jsme s dětmi mluvili o tom, co tedy

komiks je, kdy asi vznikl a proč. Ptala jsem se žáků, jestli znají komiks a jaký je rozdíl mezi komiksem a animovaným filmem. Měla jsem připravené ukázky komiksů, které si žáci prohlédli.

Obrázek 34 Komiksy s ekologickým tématem

(Dostupné na WWW: <<http://www.ekodomov.cz/ekovychova/inspirace-pro-vyuku/>>)

20 KNIŽNÍ PUBLIKACE

V knize Karly Cikánové - Tužkou, štětcem nebo myší, ale i v dalších knižních publikacích (Kreslete si s námi, Malujte si s námi, Objevujte s námi tvar, Objevujte s námi textil) jsem objevila náměty pro výtvarnou činnost dětí, která má spojitost s českým jazykem a v níž má písmo hlavní roli.

Položila jsem dětem otázku: Co můžeme sdělit písmem?

Jak vypadá žirafa? Jakou má barvu? A co papoušek – je barevný?

Chtěla jsem docílit toho, že budou žáci nad slovy a možnostmi jejich zobrazení přemýšlet. Žirafa má dlouhý krk, představuji si žirafí písmo dlouhé a s barevnými skvrnami, které jsou pro žirafu typické. Šnečí písmo by bylo zřejmě zamotané, stočené do ulity... Jak bychom mohli pomocí jednoduchého programu Malování zobrazit podpis paní Myši a jak by se podepsal děda Medvěd?

Obrázek 35 Ukázka práce žáků v programu Malování

Obrázek 36 Ukázka z knihy Tužkou, štětcem nebo myší
(Cikánová 1998, s. 71)

Vzhlede k tomu, že děti učíme komunikační gramotnosti, je vhodné do hodin zapojovat výpočetní techniku. Pomocí PC a interaktivní tabule mohou děti v běžných obrázcích a fotkách hledat skrytá písmena. Tuto aktivitu je možné zařadit již v 1. třídě poté, co se žáci naučí některá písmena. Dále můžeme mluvit o autorech, kteří do obrazů záměrně zapojovali a schovávali písmena (např. Raoul Hausmann, obraz *Elasticum* [1920], Antoni Tàpies, obraz *Svoboda (Llibertat)* [1988], Jean Dubuffet, obraz *Cantalský hotel* [1961] aj.). Inspiraci nalezneme i v přírodě. Při nedělní vycházce přírodou si můžeme všimnout spousty přírodních úkazů, ve kterých můžeme spatřit i písmena. Jedno takové písmeno jsem viděla i v této skále. Poznáte, které písmeno se v kamenech ukrývá?

Obrázek 37 *Písmeno ukryté ve skále*

21 INICIÁLA VE VÝTVARNÉ ČINNOSTI

Iniciále jsem se věnovala v teoretické části. Nyní bych se ráda zaměřila na činnosti, při nichž by se žáci s iniciálou seznámili pomocí výtvarné činnosti.

Výtvarná řada: Šifra z mého jména

Námět: Iniciála jména

Motivace: Ukázka starých iniciál na obrázcích, odhadování, co znázorňují, vyjadřují.

Výtvarný problém: Pomocí barev a znaků znázorni ve své iniciále, co Tě charakterizuje, jaký jsi, co máš rád...

Výtvarná technika: Kresba začátečních písmen jména a příjmení. Výzdoba písmen charakteristickými znaky naší povahy, nálady. Kresba pastelkami.

Obměna: Na PC (Word) si vybrat font písma, napsat si iniciály a následně se pokusit přepsat je na čtvrtku. Iniciala v prezentovaném textu žáka – slohová práce na určité téma.

Obrázek 38 Ukázka tvorby žáků

Výtvarná řada: Odkaz minulosti

Námět: Výroba ručního papíru, výzdoba iniciálou.

Motivace: Povídání si o papíru, jeho výrobě, vzniku knihtisku. Tvorbě by mohla předcházet návštěva dílny ve Velkých Losinách.

Výtvarný problém: Žáci se seznámí s výrobou papíru, sami si jej vyrobí a následně vyzdobí iniciálou.

Výtvarná technika: Inspirace starými knihami – prohlídka v muzeu, knihy, encyklopedie, internet. Výroba papíru ze starých novin, výzdoba pomocí inkoustu a dle vlastní představivosti dětí.

Závěr

Mezipředmětové vztahy nabývají na důležitosti vzhledem k přípravě žáků na budoucí povolání. Uplatnění mezipředmětových vztahů vyžaduje spolupráci učitelů k tomu, aby byly u žáků upevňovány vědomosti a dovednosti. Nalezení provázanosti učiva mezi jednotlivými předměty je jedna z nejkomplicovanějších činností při tvorbě školního vzdělávacího programu. Nesmíme zapomínat, že je to nekončící práce, která postupem času doznává spousty změn.

Ve své práci se věnuji mezipředmětovým vztahům mezi českým jazyk a výtvarnou výchovou. Předpokládala jsem, že se problematice mezipředmětových vztahů věnujeme v souvislosti s RVP a tvorby ŠVP. Byla jsem překvapená, že se o tomto tématu diskutovalo mnohem dříve, již v 19. století, jak uvádím v kapitole Historie mezipředmětových vztahů. Hledala jsem oblasti lidské činnosti, kde by se žáci s těmito vztahy mohli setkat. Zřejmě každého napadnou knihy. Ano, literatura a ilustrace tvoří neoddělitelný celek. Dětské knihy bez ilustrací by byly nezajímavé, ačkoli je třeba podotknout, že ilustrace a zvláště ilustrace dětských knih na sebe nechala dlouho čekat. Pokud se zaměříme pouze na české prostředí, můžeme za první ilustrovanou knihu pro děti považovat Orbis Pictus (1658) Jana Amose Komenského. Tato kniha je jedna z prvních, kde je kromě textu důležitá i část obrazová. Z toho důvodu se věnuji dětským knihám, v nichž hraje důležitou roli právě ilustrace. Vzhledem k tomu, že mluvíme o knihách, věnovala jsem se i vzniku písma a jeho grafické podobě. Důležitou roli v této práci hraje Rámcový vzdělávací program, který dává prostor k uplatnění mezipředmětových vztahů. Vzhledem k tomu, že jsem na praxi vyučovala jak český jazyk, tak výtvarnou výchovu, došla jsem k závěru, že se výtvarné výchově nedostává u žáků, ale ani u rodičů, takového zájmu jako českému jazyku. Z toho důvodu jsem se zaměřila především na přípravu hodin výtvarné výchovy, kde jsem uplatňovala český jazyk. Dále jsem se věnovala jazykovým hrám, jejichž součástí je výtvarná výchova.

Nelze opomenout ani výskyt mezipředmětových vztahů v učebnicích českého jazyka. Po prostudování učebnic a pracovních sešitů ČJ jsem dospěla k závěru, že možností, jak aktivně propojit český jazyk a výtvarnou výchovu, je několik, avšak přímý odkaz se v učebnicích objevuje zřídka kdy. Výjimkou jsou učebnice nakladatelství FRAUS, kde na vazby upozorňují autoři v záložkách, a učebnice nakladatelství Nová škola. V současné době jsou zdůrazňovány klíčové kompetence. Právě díky RVP mají učitelé možnost mezipředmětové vazby uplatňovat. Předpokládám, že si jsou učitelé vědomi vazeb mezi

předměty, že je vyhledávají a že je také aktivně využívají, neboť tak žákům ulehčují učení. Přínos mezipředmětových vztahů se tak odráží ve vědomostech a dovednostech žáků, kteří jsou schopni své znalosti aplikovat.

Přínos práce spatřuji v lepší přípravě budoucích učitelů, neboť se nemůžeme spoléhat, že nám budou vazby mezi předměty vyhledávat sami autoři učebnic. Tato práce zůstává především na nás, učitelích, neboť naším úkolem je žáky plnohodnotně připravit na život a situace v něm.

Sama jsem se přesvědčila, že pokud jsem využila mezipředmětových vztahů, propojila jsem učivo s praktickým životem žáků a odbourávala jsem izolovanost tématu pouze pro jeden vyučovací předmět.

Literatura

Učenice:

1. Geržová, M., Fukanová, J.: Český jazyk 2 (nově): pracovní sešit pro 2. ročník, 1. díl. Brno, Nová škola 2006. ISBN 80-7289-075-1
2. Geržová, M., Fukanová, J.: Český jazyk 2 (nově): pracovní sešit pro 2. ročník, 2. díl. Brno, Nová škola 2006. ISBN 80-7289-077-8
3. Kosová, J. a kol.: Český jazyk – pracovní sešit 1 pro 3. ročník základní školy. Plzeň, Fraus 2009. ISBN 978-80-7238-858-5
4. Kosová, J. a kol.: Český jazyk – pracovní sešit 2 pro 3. ročník základní školy. Plzeň, Fraus 2009. ISBN 978-80-7238-859-2
5. Kosová, J. a kol.: Český jazyk – učebnice pro 3. ročník základní školy. Plzeň, Fraus 2009. ISBN 978-80-7238-857-8
6. Kosová, J., Řeháčková, A.: Český jazyk – pracovní sešit 1 pro 2. ročník základní školy. Plzeň, Fraus 2008. ISBN 978-80-7238-718-2
7. Kosová, J., Řeháčková, A.: Český jazyk – pracovní sešit 2 pro 2. ročník základní školy. Plzeň, Fraus 2008. ISBN 978-80-7238-719-9
8. Kosová, J., Řeháčková, A.: Český jazyk – učebnice pro 2. ročník základní školy. Plzeň, Fraus 2008. ISBN 978-80-7238-717-5
9. Kvačková, J.: Český jazyk 4 (nově): pracovní sešit pro 4. ročník. Brno, Nová škola 2008. ISBN 80-7289-086-7
10. Mašek, A., Víttek, F., Pleva, J., V.: Čítanka pro 6. ročník. Praha, SPN 1965. ISBN 15-060-65
11. Mittermayerová, M.: Český jazyk 3 (nově): pracovní sešit pro 3. ročník. Brno, Nová škola 2008. ISBN 80-7289-074-3

Monografie:

1. Brukner, J.: Obrazárna, všelijaké malování ke čtení a ke koukání. Praha, Albatros 1982. ISBN 13-849-82
2. Brukner, J.: Pojd'te s námi za obrazy aneb... Malování zvířat. Praha, Albatros 1995. ISBN 80-00-00265-5
3. Cikánová, K.: Tužkou, štětcem nebo myší. Praha, Aventinum 1998. ISBN 80-7151-031-9
4. Cipro, M.: Slovník pedagogů. Praha, Miroslav Cipro 2001. ISBN 80-238-6334-7
5. Crhák, F.; Kostka, Z.: Výtvarná geometrie. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1967.
6. Diehl, G.: Picasso. Praha, Fortuna 1992. ISBN 80-7153-035-2
7. Eliška, J.: Vizuální komunikace. Písmo (Historie, terminologie, souvislosti, informace, ukázky). Akademické nakladatelství CERM 2005. ISBN 80-7204-418-4
8. Hiršal, J.: Vrh kostek. Česká experimentální poezie. Praha, Torst 1993.
9. Hoffmann, B.: Pracujeme se Školním vzdělávacím programem, mezioborové vazby Český jazyk a literatura, Výtvarná výchova. Praha, Albra 2006. ISBN 80-7361-031-0
10. Krausová, A., C.: Dějiny malířství od renesance po současnost. Praha, Slovart 2008. ISBN 978-80-7391-056-3
11. Krymová, J.: Čarovný svět. Praha, KMa s.r.o. 2008. ISBN 859-404-675-0781
12. Ladová, A.. Dětem. Praha, Albatros 2003. ISBN 80-00-01173-5
13. Linhart, J. a kol.: Slovník cizích slov pro nové století. Litvínov, Dialog 2002. ISBN 80-85843-61-7
14. Ludvík, F.: Několik poznámek k pojetí učebnice ve vztahu ke struktuře školy a k mezipředmětovým vztahům. VÚP Praha 1970

15. Petrová, E.: Picasso v Československu. Praha, Odeon 1981.
16. Pišlová, S.: Jazykové hry. Praha, Fortuna 2008. ISBN 978-80-7373-023-9
17. Procházková, I.: Pět minut před večeří. Praha, Albatros 1996. ISBN 80-00-00436-4
18. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J.: Pedagogický slovník. Praha, Portál 2003. ISBN 80-7178-772-8
19. Rakoušová, A.: Integrace obsahu vyučování v primární škole – Integrované slovní úlohy napříč předměty. Praha, Grada 2008. ISBN 978-80-247-2529-1
20. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Praha, Výzkumný ústav pedagogický 2006. ISBN 80-87000-02-1
21. Seifert, J.: Šel malíř chudě do světa. Praha, Olympia 2000. ISBN 80-7033-663-3
22. Skalková, J.: Obecná didaktika. Praha, Grada 2007. ISBN 978-80-247-1821-7
23. Skalková, J.: Za novou kvalitu vyučování. Brno, PAIDO 1995. ISBN 80-85931-11-7
24. Sochrová, M.: Literatura v kostce. Praha, Fragment 2004. ISBN 80-7200-965-6
25. Spousta, V.: Integrace základních druhů umění ve výchově. Brno, Masarykova univerzita 1997. ISBN 80-210-1640-X
26. Stejskalová, P., Čadílek, M.: Didaktika praktického vyučování II. Brno, Masarykova univerzita 2001.
27. Šabouk, S. a kol.: Encyklopedie světového malířství. Praha, Academia 1975. ISBN 403-22-857
28. Weltonová, J., Harrisová, A., Watersová, E.: Velká kniha - kresba - malba. Praha, nakladatelství a vydavatelství Cesty 1996. ISBN 80-7181-090-8

Internetové zdroje:

1. Arcimboldo Gallery [online]. [cit. 04. 03. 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.canvasreplicas.com/Arcimboldo.htm>>
2. Ekodomov. Vracíme, co si bereme. Víme jak, víme proč. [online]. [cit. 17. 10. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.ekodomov.cz/ekovychova/inspirace-pro-vyuku/>>
3. File:Apollinaire.jpeg [online]. [cit. 01. 03. 2011]. Dostupné na WWW: <<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Apollinaire.jpeg>>
4. File:Caligrafia arabe pajaro.jpg [online]. [cit. 01. 03. 2011]. Dostupné na WWW: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Caligrafia_arabe_pajaro.jpg>
5. Grafika on-line. Barvy a jejich pojmenovávání: Jak na ně? [online]. [cit. 2011-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.grafika.cz/art/design/How-named-colors-pol-pers.html>>
6. Guillaume Apollinaire: Pásmo [online]. [cit. 01. 03. 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskaliteratura.cz/translat/apollin.htm>>
7. HESOVÁ, Alena. Metodický portál, Články: „Malování písmeny aneb Kaligramy“ [online]. [cit. 23. 02. 2011]. ISSN 1802-4785. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVG/6581/MALOVANI-PISMENY-ANEB-KALIGRAMY.html>>
8. Iva Procházková. [online]. [cit. 2011-02-17]. Dostupné na WWW: <http://ivaprochazkova.com/2_tpdam/05_pet_minut.html>
9. Jiří Kolář: Báseň ticha žánr [online]. [cit. 03. 03. 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskaliteratura.cz/texty/kolar.htm>>
10. Metodický portál RVP. [online]. [cit. 2010-08-19]. Dostupné na WWW: <www.rvp.cz>

11. NG Prague – Aktuální nabídka programů pro školy. [online]. [cit. 2011-01-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.ngprague.cz/cz/173/sekce/aktualni-nabidka-programu-pro-skoly/>>
12. Otevřená encyklopedie Navajo. [online]. [cit. 2011-02-19]. Dostupné na WWW: <<http://jeskynni-malba.navajo.cz/jeskynni-malba.jpg>>
13. Páví peří [online]. [cit. 03. 03. 2011]. Dostupné na WWW: <http://nd01.jxs.cz/975/051/a68aa934e0_32595549_o2.jpg>
14. Portál BiblioHelp. „Biblioterapie na netu“ [online]. [cit. 2011-02-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.bibliohelp.cz/knihy/pohadkoterapie>>
15. Portál KMEN. *Mezipředmětové vztahy*. Univerzita Hradec Králové [online]. [cit. 2011-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://kmen.uhk.cz/kmen/dvpp/MIP/mip.htm>>
16. Toman, Vlastislav. Knihovnický zpravodaj Vysočina: Komiks jako literární žánr [online]. [cit. 03. 03. 2011]. Dostupné na WWW: <<http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=1032&idr=8&idci=21>>

Seznam obrázků

Obrázek 1 <i>Adolf Kašpar</i>	22
Obrázek 2 <i>Václav Špála</i>	23
Obrázek 3 <i>Martin Velíšek</i>	23
Obrázek 4 <i>Martin Velíšek</i>	23
Obrázek 5 <i>Jiří Kolář: Pollock</i>	25
Obrázek 6 <i>Gulliam Apollinaire</i>	256
Obrázek 7 <i>Gulliam Apollinaire</i>	25
Obrázek 8 <i>Barevný kruh</i>	30
Obrázek 9 <i>Vička s písmeny</i>	31
Obrázek 10 <i>Výrazové prostředky grafického designu</i>	32
Obrázek 11 <i>Pablo Picasso – Sylvette v zelené lenošce</i>	34
Obrázek 12 <i>Co jsem viděl klíčovou dírkou?</i>	34
Obrázek 13 <i>Paul Gauguin – Arearea</i>	34
Obrázek 14 <i>Co jsem viděla klíčovou dírkou?</i>	34
Obrázek 15 <i>Prezentace domácí přípravy</i>	42
Obrázek 16 <i>Prezentace živočišné třídy</i>	42
Obrázek 17 <i>Pablo Picasso – Kytaristka (1911)</i>	48
Obrázek 18 <i>Pablo Picasso – Kytaristka (1911)</i>	49
Obrázek 19 <i>Pablo Picasso – Kytaristka (1911)</i>	49
Obrázek 20 <i>Páv korunkatý</i>	54
Obrázek 21 <i>Míchání červené a žluté barvy</i>	57
Obrázek 22 <i>Míchání modré a žluté barvy</i>	57
Obrázek 23 <i>Otisky s popisem</i>	60
Obrázek 24 <i>Profil hlavy s popisem snu</i>	63
Obrázek 25 <i>Giuseppe Arcimboldo - Summer</i>	64
Obrázek 26 <i>Podzim, jaro, zima</i>	64
Obrázek 27 <i>Jeskynní malba Lascaux</i>	65

Obrázek 28 <i>Jeskynní kresba – práce žáků</i>	69
Obrázek 29 <i>Instalace výstavy</i>	69
Obrázek 30 <i>Kaligram - Guillaume Apollinaire</i>	71
Obrázek 31 <i>Ukázka práce žáka</i>	73
Obrázek 32 <i>Báseň Ježek</i>	73
Obrázek 33 <i>Ukázka práce žákyně</i>	74
Obrázek 34 <i>Komiksy s ekologickým tématem</i>	75
Obrázek 35 <i>Ukázka práce žáků v programu Malování</i>	76
Obrázek 36 <i>Ukázka z knihy Tužkou, štětcem nebo myší</i>	76
Obrázek 37 <i>Písmeno ukryté ve skále</i>	77
Obrázek 38 <i>Ukázka tvorby žáků</i>	78

Resumé

Mezipředmětové vztahy jsou v současné době stále více zdůrazňovány a domnívám se, že vazby mezi předměty jsou v hodinách uplatňovány stále častěji, čemuž napomáhá Rámcový vzdělávací program, potažmo školní vzdělávací programy. Cílem předkládané práce je souhrn společných rysů českého jazyka a výtvarné výchovy a jejich uplatnění v praxi. Tyto dva znakové systémy se prolínaly a propojovaly již od starověku, z toho důvodu bylo mým cílem konkrétně ukázat, jak vazbu naplnit v hodinách těchto dvou předmětů v současnosti. Hledala jsem proto souvislosti mezi jednotlivými oblastmi učiva a jejich tématy. V teoretické části jsem vymezila pojem mezipředmětové vztahy, popsala jsem postavení předmětů v minulosti a v přítomnosti, věnovala jsem se popisu oblastí, kde se žáci mohou se syntézou setkat v běžném životě. V praktické části jsem hledala možnosti, jak předměty vhodně propojit ve prospěch dětí. Připravila jsem struktury vyučovacích hodin tak, aby byla výuka prospěšná pro oba předměty. Žáci pracovali s literaturou, komunikačními technologiemi, ve skupině, samostatně, s rodiči... Ve výtvarné výchově jsem hledala taková témata, která by podporovala výuku českého jazyka. Věnovala jsem se přípravě edukačního programu, který je využitelný v rámci návštěvy Národní galerie. Za pomoci knižní publikace Jazykové hry jsem vypracovala seznam her s propojením výtvarné výchovy, které najdou uplatnění ve výuce českého jazyka. Domnívám se, že návrhy hodin a her jsou uplatnitelné v praxi, o čemž jsem měla možnost se přesvědčit, neboť jsem většinu hodin vyučovala na ZŠ. Práce je doplněna o fotodokumentaci činnosti dětí a výsledků jejich práce. V hodinách žáci pracovali s literárními texty, aby si osvojili slovesnou tvorbu. Poznávali významná díla české a světové kultury, ale nahlédli i k podstatě umělecké tvorby. Při povídání si o uměleckých dílech jsem využívala zkušenost žáků z vlastního života. Vedla jsem žáky k pozorování a uvažování, čímž jsem je připravovala na individuální vnímání výtvarných děl. Především však bylo mou snahou uvědomění si, že umění má nepostradatelný význam v životě každého člověka. Jsem přesvědčená, že jsem žáky vedla k vlastní tvořivosti a prohlubovala jsem jejich zájem o dané téma.

Summary

Intersubjects relations are now more and more emphasized, and I believe that the links between subjects are increasingly applied in lessons at school, supported by the Framework Educational Programme, consequently school educational programs. The aim of this work is a summary of common features of the Czech language and art and their application in practice. These two systems are intertwined and connect since ancient time, that is why my goal was to show more specifically how to fill the relationship of these two subjects in the lessons. So I was looking for connections between different subject areas and topics. In the theoretical part of my work, I defined the concept of interdisciplinary/intersubjects relations, and then I described the position of these two subjects in the past and present as well as the areas where students can meet with this relation in their everyday life. In the practical part of my work I was looking for possibilities how to link these two subjects adequately for children. I prepared the structure of lessons in such way, which provides benefits for both subjects. Students worked with literature and communication technologies in a group, alone or with their parents. At the art lessons I was looking for such a topics, which would support the teaching of Czech language. I focused on the preparation of the educational program that is available for visitors in the National Gallery. Using book called Language games I compiled a list of games linking art, which can be used for teaching the Czech language. I believe that my drafts of lessons and games are applicable in practice, as I was able to persuade myself when I have taught most of my lessons at the primary school. My work is complemented by photo documentation of students, their work and its results. In the lessons students used to work with literary texts in order to master their verbal formation. They learned about significant literary works of Czech and world culture, but also they got to know something about the essence of artworks. When we talked about works of art I used the experience of students from their own lives. I lead them to observation and thinking about things, thereby I prepared them for the individual perception of artworks. But primarily my desire was for my students to realize that art has indispensable importance in everyone's life. I am convinced I have led them to use their own creativity and I have deepened their interest in the given topic.

Klíčová slova

Mezipředmětové vztahy, jazyk a jazyková komunikace, výtvarná výchova, Rámcový vzdělávací program, písmo, literatura, ilustrace